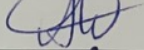

Міністерство освіти і науки України
Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

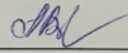
до кваліфікаційної (магістерської) роботи
за спеціальністю 281 – «Публічне управління та адміністрування»

на тему: «Удосконалення регулювання соціально-економічного
розвитку територій»

Виконав студент групи ПУА-23м Кісель А.А. / /

Керівник: к.е.н., доцент Адамовська В.С. / /

Нормоконтролер: д.е.н., професор Іщенко М.І. / /

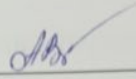
Завідувач кафедри, к.е.н., доцент Адамовська В.С. / /

Кривий Ріг
2024 р.

Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування
Ступінь вищої освіти: магістр
Галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування»
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ООПУА
канд. екон. наук, доцент Адамовська В.С.

« 28 » 06 2024 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну (магістерську) роботу здобувача вищої освіти

Кіселя Артема Андрійовича
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Удосконалення регулювання соціально-економічного розвитку територій»

керівник роботи Адамовська В.С., к.е.н. доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджено наказом по КНУ від «28» червня 2024 року № 527 с

2. Строк подання студентом роботи: 10 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: Інформаційну базу склали нормативно-правові акти щодо державного регулювання ефективним соціально-економічним розвитком територій, а також наукові напрацювання учених в означеній сфері.

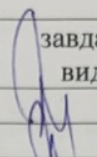
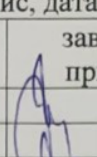
4. Зміст пояснювальної записки:

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

2 ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ НА ПРИКЛАДІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКИ ВИКОНАВЧОГО КОМПІТЕТУ КРИВОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

5. Перелік графічного матеріалу 4 таблиці, 22 рисунка.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	д.е.н. проф. Іщенко М.І.	 16.08	 24.10
Розділ 2	д.е.н. проф. Іщенко М.І.	25.10	28.11

7. Календарний план:

№ з/п	Етапи роботи	Термін виконання	Позначка про виконання
1	Співбесіда зі здобувачем вищої освіти за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та учбової літератури	28.06.2024	виконано
2	Збір матеріалів до кваліфікаційної (магістерської) роботи	28.06.2024- 20.07.2024	виконано
3	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань кваліфікаційної (магістерської) роботи	21.06.2024- 15.08.2024	виконано
4	Підготовка I розділу кваліфікаційної (магістерської) роботи та подання його керівнику	16.08.2024- 24.10.2024	виконано
5	Підготовка II розділу кваліфікаційної (магістерської) роботи та подання його керівнику	25.10.2024- 29.11.2024	виконано
6	Підготовка вступної частини	30.11.2024	виконано
7	Перевірка роботи керівником та доопрацювання роботи	04.12.2024	виконано
8	Отримання відгуку керівника	05.12.2024	виконано
9	Попередній захист роботи	06.12.2024	виконано
10	Захист роботи в ЕК	21.12.2024	виконано

Дата видачі завдання «28» червня 2024 р.

Здобувач вищої освіти _____

(підпис)

Кісель А.А.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____

(підпис)

к.е.н. доцент Адамовська В.С.

Міністерство освіти і науки України
Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування

РЕФЕРАТ

на кваліфікаційну (магістерську) роботу на тему:
«Удосконалення регулювання соціально-економічного розвитку територій»

89 сторінок, 4 таблиці, 22 рисунка, 49 джерел, 5 додатків

Мета дослідження – вивчення та ознайомлення з теоретичними і методичними основами соціально-економічного розвитку територій, дослідити та проаналізувати стан регулювання соціально-економічного розвитку територій на прикладі управління економіки виконавчого комітету криворізької міської ради.

Завдання дослідження: розкрити сутність соціально-економічного розвитку територій; висвітлити державну регіональну політику та особливості управління соціально-економічним розвитком територій; проаналізувати нормативно-правові акти, що регулюють питання соціально-економічного розвитку територій; вивчити та проаналізувати зарубіжний досвід соціально-економічного розвитку територій; проаналізувати регулювання соціально-економічним розвитком територій на прикладі управління економіки виконавчого комітету криворізької міської ради; визначити напрями удосконалення соціально-економічного розвитку територій України.

Об'єкт дослідження: регулювання соціально-економічним розвитком територій.

Предмет дослідження: механізми удосконалення процесів соціально-економічного розвитку територій на прикладі м. Кривий Ріг

Результати дослідження: розкрито сутність соціально-економічного розвитку територій; висвітлено державну регіональну політику та особливості регулювання соціально-економічним розвитком територій; проаналізовано нормативно-правові акти, що регулюють питання соціально-економічного розвитку територій; вивчено та проаналізовано зарубіжний досвід соціально-економічного розвитку територій; проаналізовано регулювання соціально-економічним розвитком територій на прикладі управління економіки виконавчого комітету криворізької міської ради; визначено напрями удосконалення механізмів соціально-економічним розвитком територій на прикладі м. Кривий Ріг.

Ключові слова: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ, РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА, УДОСКОНАЛЕННЯ

ЗМІСТ

	стор.
ЗАВДАННЯ НА РОБОТУ	2
РЕФЕРАТ	4
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ.....	6
ВСТУП	7
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ	9
1.1 Сутність, принципи та концептуальні основи соціально-економічного розвитку територій	9
1.2 Характеристика нормативно-правової бази регулювання соціально- економічного розвитку територій в Україні	19
1.3 Критичний аналіз наукових праць з питані регулювання соціально- економічного розвитку територій	28
2 ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ НА ПРИКЛАДІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКИ ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ КРИВОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ	33
2.1 Характеристика та особливості діяльності Управління економіки виконкому Криворізької міської ради	33
2.2 Аналіз стану регулювання соціально-економічного розвитку територій на прикладі управління економіки виконавчого комітету криворізької міської ради	40
2.3 Шляхи удосконалення регулювання соціально-економічного розвитку територій	63
ВИСНОВОК	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86
ДОДАТКИ	90

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

1. ВР – Верховна Рада;
2. грн. – гривні;
3. дод. – додаток;
4. ЄС – Європейський Союз;
5. ЗУ – Закон України;
6. КМР – Криворізька міська рада;
7. КМУ – Кабінет Міністрів України;
8. млн. – мільйон;
9. п. – пункт;
10. р. – рік;
11. рис. – рисунок;
12. СЕР – соціально-економічний розвиток;
13. СПР – Стратегічний план розвитку;
14. ст. – стаття;
15. стор. – сторінка;
16. тис. – тисяча;
17. табл. – таблиця.

ВСТУП

Процеси соціально-економічного розвитку (далі - СЕР) в Україні, реформування системи управління в регіонах та створення нової архітектури інституційного середовища супроводжуються рядом проблем і суперечностей, які відображаються на якості життя людей і СЕР територій регіонів.

СЕР територій є інструментом для встановлення якісних змін у удосконаленні життя в регіонах, але наразі недостатньо відповідає своїй ролі та значенню, які йому надаються на сьогодишньому етапі СЕР територій.

Для досягнення стабільного розвитку країни необхідно зосередитися на ефективності управління державними видатками на регіональному рівні, підвищенні їх результативності, впровадженні міжнародних стандартів та застосуванні вдосконалених інструментів, методів і підходів у сфері соціально-економічного управління. Регіональний бюджет, як централізований фонд грошових ресурсів держави, має вплив на кожного громадянина і підприємця, оскільки в ньому враховуються інтереси окремих осіб і соціальних груп. Регіональний бюджет є потужним фактором розвитку держави, інструментом її самостійності та засобом вирішення соціально-економічних проблем.

Дана тема не є новою в економічній літературі, її розробкою займалися такі вітчизняні науковці як Пономаренко Т.А. [4], Сергієнко І.В. [10], Василенко Л.М. [30], Шпак О.В. [45], а також багато уваги цій темі були приділені з боку зарубіжних фахівців: Вебер М. [27], Де Токвіль А. [29], Павлінашвілі М. [32] та ін.

В Україні сьогодні СЕР територій не задовольняє стратегічні завдання та амбіції суспільства в економічній та соціальній сферах. Це викликає потребу в пошуку методів та прийомів для покращення ефективності СЕР, що є важливим інструментом для успішної реалізації політики в контексті СЕР територій країни.

Ця проблема є надзвичайно актуальною для сучасної економіки регіонів і викликає постійний інтерес провідних вчених та фахівців, які прагнуть вдосконалити процес СЕР територій не лише в Україні, а й по всьому світу, шляхом впровадження технологій ефективного управління..

Метою роботи є вивчення та ознайомлення з теоретичними і методичними основами СЕР територій, дослідити та проаналізувати стан регулювання СЕР територій на прикладі управління економіки виконавчого комітету криворізької міської ради.

Завданням магістерської роботи є :

1. Визначити сутність, принципи та концептуальні основи СЕР територій.

2. Критичний огляд нормативної бази щодо функціонування СЕР територій в Україні.

3. Зробити критичний аналіз наукових праць з питань СЕР територій.

4. Розглянути досвід СЕР територій та управління регіонами на прикладі провідних країн світу.

5. Проаналізувати стану регулювання СЕР територій на прикладі управління економіки виконавчого комітету криворізької міської ради за різними складовими.

6. Знайти напрями удосконалення алгоритмів СЕР територій в Україні.

Об'єктом дослідження є СЕР територій в Україні.

Предметом дослідження є удосконалення процесів СЕР територій на прикладі м. Кривий Ріг.

Інформаційною базою, що слугувала дослідженню теми були: підручники, посібники, навчальні статті, тези, монографії, інтернет ресурс, нормативно-законодавчі документи.

Методи дослідження теоретичні: вивчення, аналіз педагогічної, методологічної літератури, електронних документів, що розташовані у глобальній мережі Інтернет, індукція, дедукція та прогнозування.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

1.1 Сутність, принципи та концептуальні основи соціально-економічного розвитку територій

Соціально-економічний розвиток територій — це процес, що включає взаємодію економічних, соціальних, екологічних та культурних факторів, які сприяють підвищенню рівня життя населення, покращенню інфраструктури, розвитку бізнесу, послуг та загальному поліпшенню умов проживання на певній території (місті, районі, області, державі). Він охоплює як довгострокові стратегії, так і тактичні кроки, спрямовані на забезпечення економічного зростання, соціальної стабільності, поліпшення умов життя та сталого розвитку для всіх верств населення цієї території [1].

Сутність терміну «соціально-економічний розвиток територій» є багатогранним і змінюється відповідно до підвищення рівня життя. Це поняття часто плутають з іншими схожими категоріями. СЕР територій описує процес переходу економічної системи на новий рівень якості, що характеризується змінами в кількісних та якісних аспектах.

Особливістю СЕР територій є організований рух економічних процесів, де основним змістом є здійснення економічних змін. Загалом, будь-яка зміна є результатом руху та взаємодії об'єктів і явищ. На відміну від «соціального розвитку», поняття «соціально-економічного розвитку» включає всі зміни в економічній системі і має більш широке значення. Сучасне розуміння сутності соціального й економічного розвитку територій є важливою складовою в аналізі соціально-економічних змін і може слугувати ефективним механізмом для вирішення регіональних практичних завдань [2].

СЕР територій є багатогранним і динамічним процесом, який відбувається в контексті певних державних і міжнародних політик,

спрямованих на гармонійне поєднання економічного, соціального та екологічного розвитку. Визначення та управління СЕР територій передбачає інтеграцію цих різних складових у єдиний комплекс, орієнтуючись на підвищення конкурентоспроможності території, поліпшення життєвого рівня громадян і забезпечення сталого розвитку [2].

Основними аспектами СЕР територій є соціальний, економічний, екологічний та культурний аспекти [3].

1. Економічний аспект: забезпечення стійкого та збалансованого економічного зростання передбачає підтримку місцевих підприємств, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій та розширення виробничих потужностей. Підприємництво стає важливим чинником створення робочих місць, що сприяє не лише економічному розвитку, а й зміцненню соціальної стабільності на території [4].

2. Соціальний аспект: одним із ключових критеріїв соціально-економічного прогресу є рівень життя, що визначається доступом до освіти, медичних послуг, житла, безпеки, а також рівнем доходів і можливостями для особистісного та професійного розвитку. Покращення соціальних умов не лише сприяє економічному зростанню, але й забезпечує стабільність у суспільстві [4].

3. Екологічний аспект: розвиток має ґрунтуватися на принципах сталого розвитку, які включають збереження природних ресурсів, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, боротьбу з забрудненням та раціональне використання енергетичних і природних ресурсів. Врахування екологічних факторів є необхідним для забезпечення тривалої стабільності та життєздатності території [3].

4. Культурний аспект: збереження і розвиток культурної спадщини території включає підтримку місцевих традицій, розвиток культурних установ, таких як музеї та театри, а також охорону історичних пам'яток [3].

Цілі СЕР територій спрямовані на забезпечення сталого зростання економіки, підвищення рівня життя населення, інтеграцію території у

міжнародні економічні процеси та створення сприятливих умов для розвитку бізнесу і підприємництва [5].

Завдання СЕР територій включають (рис 1.1):

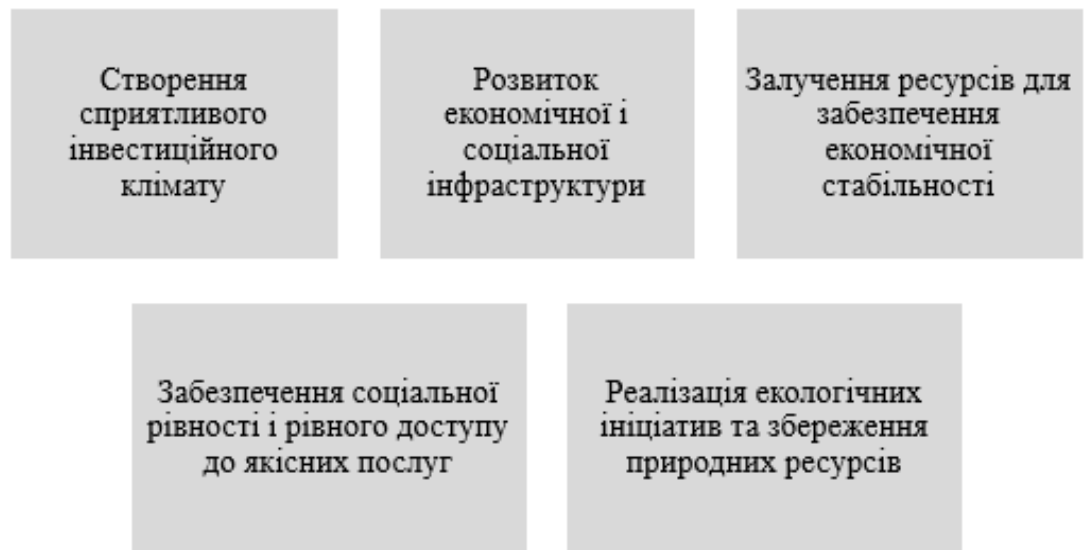

Рисунок 1.1 - Завдання СЕР територій

Проаналізувавши різні визначення сутності СЕР територій, вважаємо за потрібне надати наступне визначення СЕР територій, а саме, що це багатогранний і складний процес, який охоплює економічні, соціальні, екологічні та культурні аспекти, він служить основою для створення стабільних і життєздатних територій, де пріоритетами є високий рівень життя, доступ до соціальних послуг, підтримка бізнесу і сталий розвиток.

На відміну від існуючих визначень сутності, хочемо відмітити, що оскільки СЕР відбувається в межах певної системи, яка характеризується певним рівнем якості, можна говорити про розвиток як процес змін, тим самим це буде не лише переходом до нової якості, а й динамічним процес, що даватиме змогу оцінити вплив нововведень у контексті системних перетворень.

Екологічна стійкість: Важливо, щоб процеси соціально-економічного розвитку не перевищували екологічних можливостей території, тобто, не призводили до виснаження природних ресурсів, забруднення довкілля та екологічних катастроф.

Соціальна справедливість: Рівні можливості для всіх соціальних груп і забезпечення доступу до основних благ, таких як освіта, медичне обслуговування, соціальний захист, дозволяють забезпечити соціальну рівність і зменшити рівень бідності.

Економічна ефективність: Забезпечення збалансованого економічного зростання через розвиток інфраструктури, підтримку підприємництва, забезпечення робочих місць, підвищення рівня життя населення без шкоди для екології.

Рисунок 1.2 - Ключові характеристики сталого СЕР територій

Принципи СЕР територій є основними орієнтирами та керівними засадними положеннями, що забезпечують узгодженість, ефективність та сталий розвиток різних аспектів соціально-економічної політики на місцевому рівні [6].

1. Принцип сталого розвитку є одним із основних у сучасному управлінні територіями, оскільки він забезпечує баланс між економічними, соціальними і екологічними аспектами розвитку (рис 1.2). Це означає, що розвиток території повинен задовольняти потреби теперішнього покоління, не ставлячи під загрозу можливості задоволення потреб майбутніх поколінь [6].

2. Принцип децентралізації полягає в перенесенні значної частини повноважень, функцій і ресурсів на рівень місцевого управління, що дозволяє територіям ефективніше адаптувати свої стратегії розвитку до конкретних потреб і можливостей місцевих громад [7].

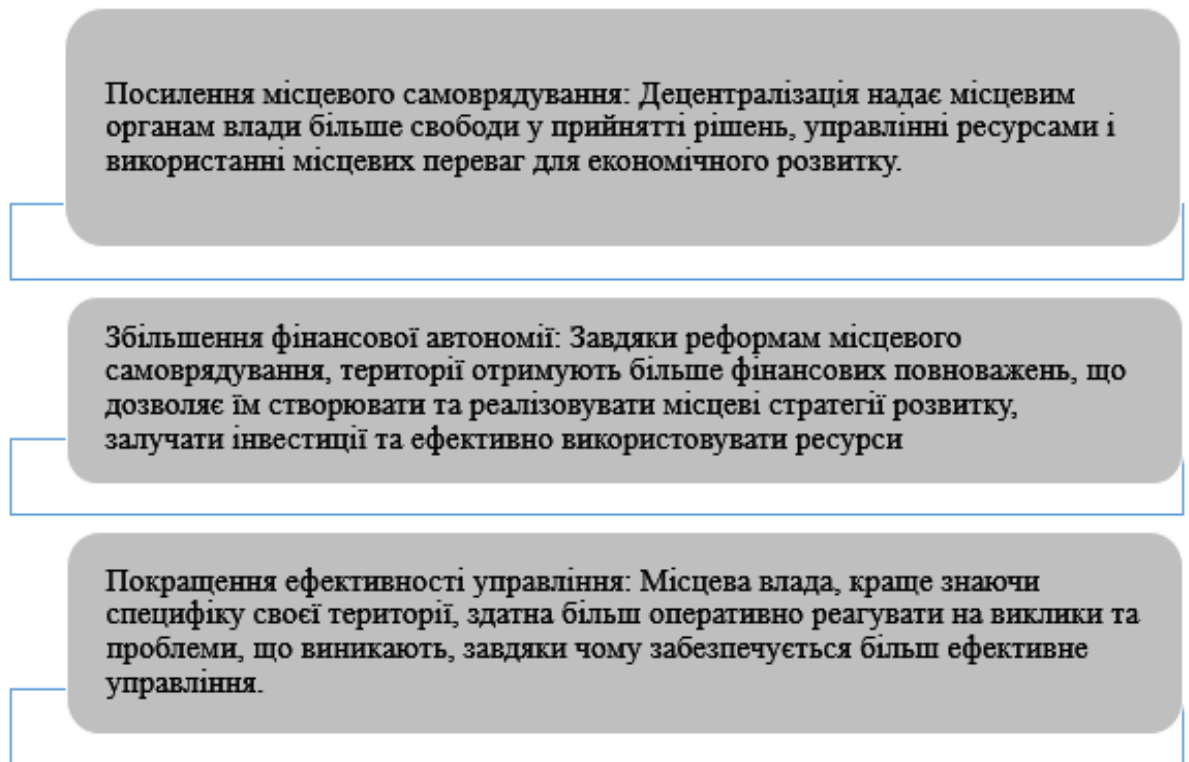

Рисунок 1.3 - Ключові характеристики децентралізації СЕР територій

3. Принцип інтеграції в контексті СЕР територій передбачає узгоджену взаємодію різних складових - економічної, соціальної, екологічної та культурної — на всіх рівнях, від місцевого до національного. Це означає, що ефективний розвиток території неможливий, якщо ці сфери розвиваються окремо одна від одної. Інтеграція передбачає органічне поєднання різних аспектів життя території, що сприяє створенню синергії та максимальному використанню наявних ресурсів [7].

Системний підхід: Соціально-економічний розвиток території вимагає комплексного підходу до вирішення проблем розвитку. Це означає, що економічні, соціальні та екологічні аспекти повинні розглядатися як частини єдиного процесу.

Узгодженість між секторами: Всі сектори соціально-економічної політики (економіка, екологія, соціальний захист, культура, освіта тощо) повинні бути взаємопов'язані і працювати на досягнення загальних цілей. Наприклад, розвиток транспортної інфраструктури повинен бути поєднаний з екологічними вимогами та потребами в соціальних послугах.

Міжрегіональне співробітництво: Важливим елементом інтеграції є співпраця між різними територіями, регіонами та навіть країнами для досягнення спільних цілей. Це може включати спільні інвестиційні проекти, обмін досвідом, розвиток транскордонних ініціатив..

Рисунок 1.4 - Ключові характеристики інтеграції СЕР територій

4. Принцип партнерства та залучення громадськості полягає в тому, що СЕР має базуватися на активній співпраці між різними учасниками: органами державної влади, місцевими органами самоврядування, бізнесом, громадськими організаціями та самими жителями території [6].

Такий підхід дозволяє забезпечити комплексність та ефективність реалізації розвитку, оскільки кожен учасник приносить свої ресурси, досвід і знання. Важливим аспектом цього принципу є забезпечення активної участі громадян на всіх етапах - від планування та ухвалення рішень до моніторингу та оцінки результатів реалізації програм розвитку. Крім того, залучення громадськості сприяє підвищенню прозорості процесів, посиленню довіри до органів влади та створенню умов для більш справедливого розподілу ресурсів і можливостей серед усіх груп населення.

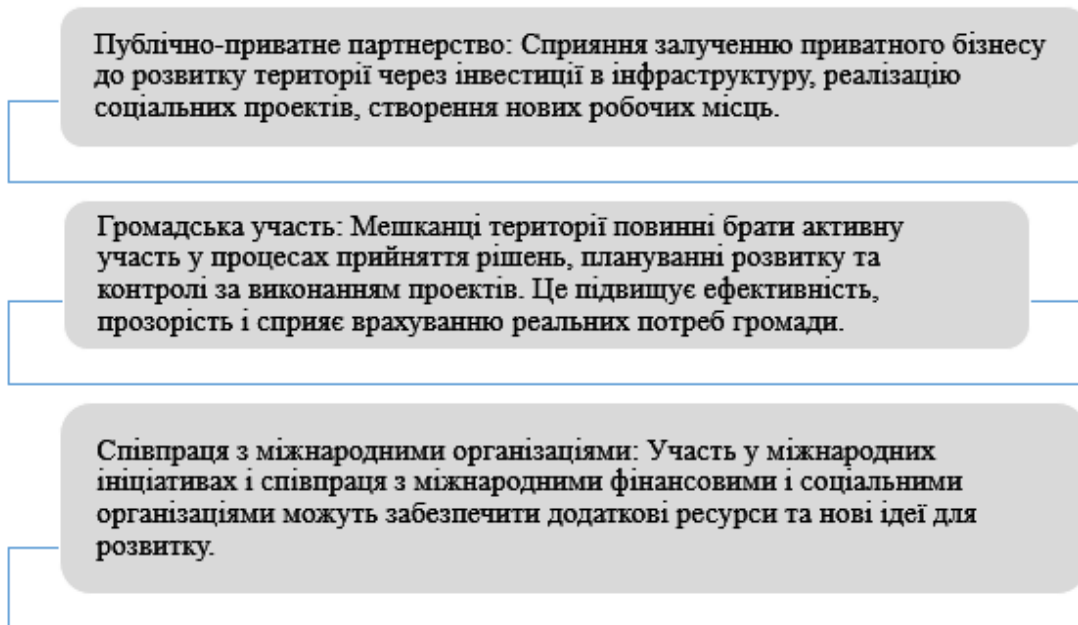

Рисунок 1.5 - Ключові характеристики партнерства та участі громадськості у SEP територій

5. Принцип інноваційності та адаптивності сприяє розвитку нових галузей економіки, стимулюючи створення високотехнологічних підприємств і сприяючи підвищенню конкурентоспроможності території на національному та міжнародному рівнях [8].

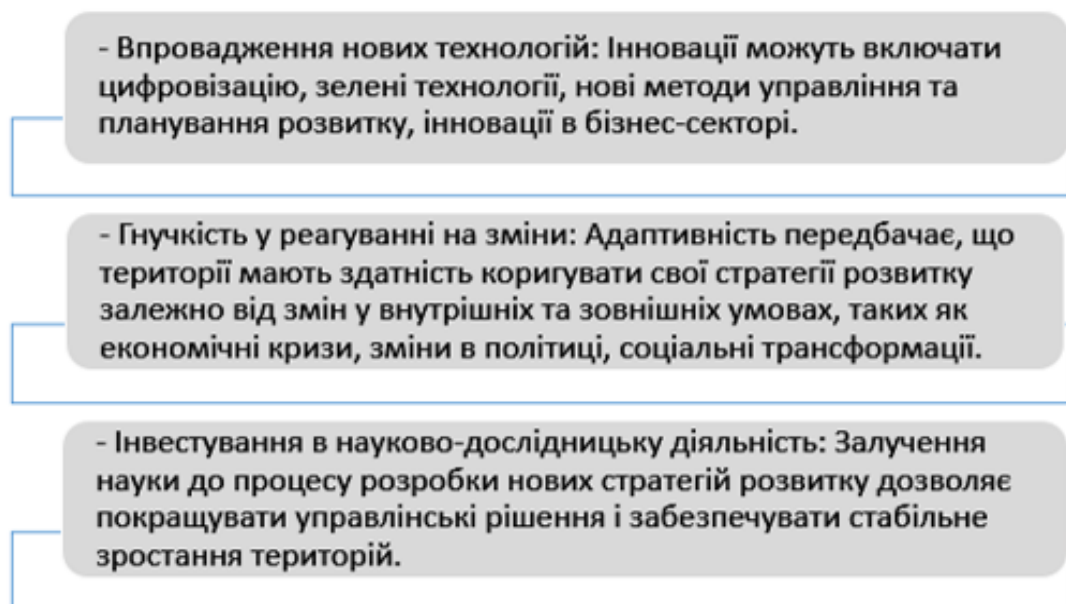

Рисунок 1.6 - Ключові характеристики інноваційності та адаптивності SEP територій

Принципи СЕР територій окреслюють основні напрями та орієнтири для досягнення сталого і успішного розвитку конкретних регіонів. Вони сприяють забезпеченню збалансованого розвитку, охоплюючи економічні, соціальні, екологічні та культурні аспекти, і створюють умови для покращення якості життя та підвищення конкурентоспроможності територій [9].

Концептуальні засади СЕР визначають основні стратегії та орієнтири, що сприяють життєздатності територій, поліпшенню добробуту населення, зміцненню конкурентоспроможності економіки та раціональному використанню природних ресурсів. Вони поєднують теоретичні підходи з практичними методами, що базуються на взаємодії економічних, соціальних, екологічних і культурних факторів [10].

Основні концептуальні підходи до СЕР територій [11]:

1.1 Концепція сталого розвитку передбачає досягнення економічних, соціальних і екологічних цілей таким чином, щоб це не шкодило майбутнім поколінням. Це означає, що розвиток території має бути збалансованим: з одного боку, він повинен стимулювати економічний ріст і підвищення рівня життя, з іншого - не призводити до погіршення екологічної ситуації, соціальної нерівності або виснаження природних ресурсів.

1.2 Концепція інноваційного розвитку територій фокусується на інтеграції нових технологій, інноваційних процесів та економічних моделей, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності територій. Ключовими складовими є технологічний прогрес, розвиток наукових досліджень, підтримка інноваційних компаній і стартапів, а також розширення застосування інформаційних і комунікаційних технологій [11].

До основних напрямів інноваційного розвитку відносяться (рис 1.3):

Рисунок 1.7 - Напрями інноваційного розвитку територій

1.3 Концепція інтеграції та міжрегіонального співробітництва підкреслює важливість співпраці між різними територіями та адміністративно-територіальними одиницями для досягнення спільних цілей розвитку. Міжрегіональне співробітництво є важливим інструментом для вирішення таких питань, як інтеграція ринків праці, розвиток спільних інфраструктурних проєктів, обмін ресурсами і знаннями [11].

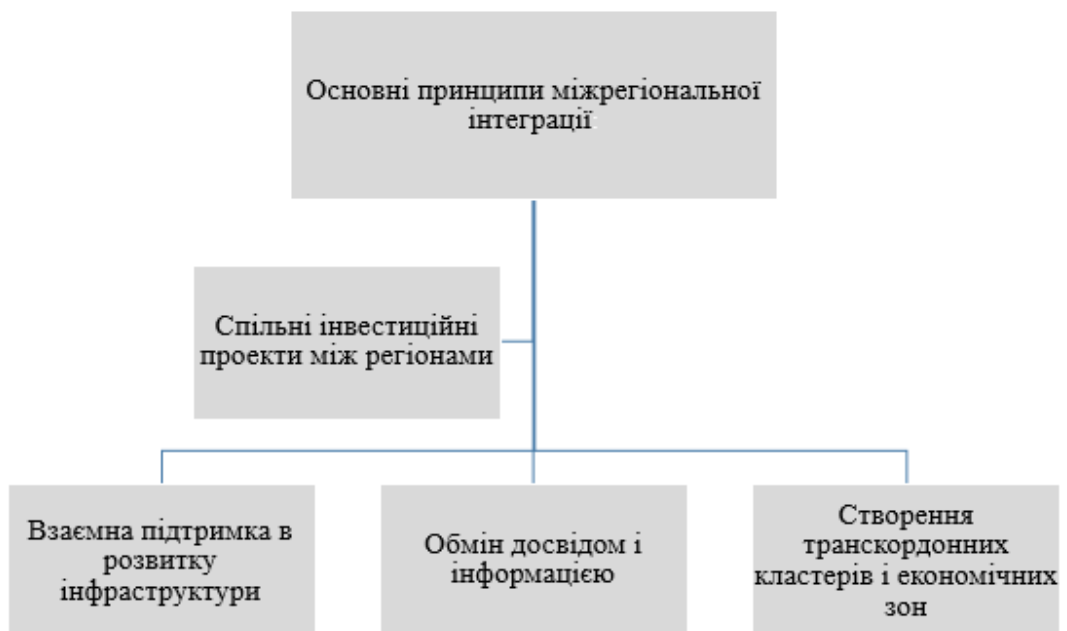

Рисунок 1.8 - Основні принципи міжрегіональної інтеграції в умовах СЕР територій

Основні елементи концептуальних засад СЕР територій включають економічний розвиток, який є ключовим чинником, що визначає основи для підвищення рівня життя населення, покращення інфраструктури та стимулювання підприємництва. Це охоплює такі напрямки, як підтримка малих і середніх підприємств, залучення інвестицій в інфраструктурні проекти, розвиток високотехнологічних та інноваційних секторів економіки, а також створення нових робочих місць і зменшення рівня безробіття.

Розробка та впровадження методології СЕР територій є складним, гнучким процесом, оскільки економічні й соціальні умови постійно змінюються і набувають різних форм. Дослідження цієї динаміки не обмежується простою класифікацією фактів за заздалегідь визначеними шаблонами; методологія повинна бути не лише набором готових відповідей, а й інструментом для їх пошуку і аналізу. Її ефективність залежить від постійної взаємодії з процесом пізнання, адже нові підходи та методи виникають завдяки вивченню змін у суспільстві і врахуванню наукових та практичних досягнень [12].

Проаналізувавши погляди на сутність, принципи та концептуальні основи СЕР територій вважаємо, що в них не зазначено додаткові принципи, які свідчать про сучасні тенденції європейської інтеграції та сталого розвитку територій, тому запропонуємо власне визначення СЕР території, а саме: СЕР територій має зв'язки з еволюцією місцевого самоврядування та розвитком продуктивних сил і виробничих відносин, принципи та концептуальні основи повинні розглядати міста як стрижневі елементи місцевого самоврядування і вбачати їхнє значення у комплексній взаємодії соціальних, економічних та політичних процесів, які створюють унікальний міський простір.

Отже, вважаємо, що для СЕР територій необхідна тісна співпраця між центральною владою та місцевими органами самоврядування, тому державна політика повинна створювати умови для розвитку різних територій по всій країні, надаючи їм достатню автономію, але водночас забезпечуючи координацію їхніх дій, тобто залучення громадськості до процесу прийняття

рішень повинно бути ключовим для забезпечення підтримки місцевих ініціатив.

1.2 Характеристика нормативно-правової бази соціально-економічного розвитку територій

Нормативно-правова база СЕР територій є системою законодавчих актів, нормативних документів та юридичних інструментів, що регулюють процеси економічного та соціального розвитку на різних рівнях територіальних одиниць - від окремих регіонів до національного рівня.

Вона визначає механізми взаємодії органів влади, підприємств, громадськості та інших суб'єктів у процесі управління розвитком територій, а також встановлює принципи, на яких повинні базуватися такі взаємодії, такі як сталий розвиток, децентралізація, інклюзивність, економічна та соціальна справедливість [13].

Основні складові нормативно-правової бази СЕР територій в Україні: Конституція України, Законодавчі акти, Програми і стратегії розвитку, Міжнародні угоди і конвенції, Місцеві нормативно-правові акти

КУ є основним законом, що визначає загальні принципи СЕР країни. Вона закріплює права громадян на гідний рівень життя, роботу, соціальний захист, охорону здоров'я, освіту. Конституція також визначає структуру органів влади і їхні повноваження, що мають безпосередній вплив на регіональний розвиток (наприклад, право на місцеве самоврядування) [13].

Характеристика законів СЕР територій в Україні:

1. ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» [14]. Цей закон є основним нормативно-правовим актом, який визначає правові основи організації та діяльності місцевих органів влади в Україні. Він покладає на місцеві органи влади повноваження щодо планування та реалізації СЕР територій, що є ключовим для забезпечення сталого розвитку на місцевому рівні [14].

Закон також встановлює принципи децентралізації влади, які сприяють підвищенню ефективності управління на місцях, зокрема шляхом розширення фінансових повноважень органів місцевого самоврядування і залучення громадян до процесу ухвалення рішень [14].

2. ЗУ «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» [15] - цей закон сприяє розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, що є важливим чинником СЕР територій. Він визначає основні механізми державної підтримки підприємств, включаючи податкові пільги, державні програми фінансування, субсидії, кредити з пільговими умовами, а також підтримку інновацій та модернізації виробництва [15].

Згідно з цим законом, державні органи мають забезпечувати рівні умови для розвитку підприємницької діяльності, спрощувати адміністративні процедури, а також надавати підприємцям необхідну консультаційну та інформаційну підтримку [15].

3. ЗУ «Про державне регулювання діяльності у сфері економічної конкуренції» [16] - конкуренція є важливим чинником для розвитку ефективної економіки на місцевому рівні, оскільки вона забезпечує зниження цін, поліпшення якості товарів і послуг, а також стимулює інновації. Цей закон має стратегічне значення для розвитку територій, оскільки він створює правові основи для захисту конкурентного середовища та забезпечення рівних умов для всіх учасників ринку [16].

Закон спрямований на боротьбу з монополізмом, зловживаннями з боку великих компаній, а також на створення ефективних механізмів антимонопольного контролю, що сприяє розвитку малого та середнього бізнесу в регіонах. Правильне застосування цього закону дозволяє створювати здорове конкурентне середовище, що, в свою чергу, стимулює економічну активність і залучення інвестицій у місцеві економіки.

Крім того, забезпечення ефективної конкуренції дозволяє покращити умови для розвитку нових бізнесів, зокрема в таких сферах, як високі технології, виробництво, послуги і торгівля [16].

4. ЗУ «Про інвестиційну діяльність» [17] - визначає основи правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні, що має пряме відношення до розвитку територій. Він регламентує механізми залучення інвестицій у різні сектори економіки, зокрема в інфраструктурні проекти, енергетичний сектор, промисловість та сільське господарство [17].

Закон сприяє створенню прозорих та стабільних умов для інвесторів, визначаючи правила інвестування в українську економіку, а також встановлюючи гарантії захисту інвестицій. Окремим аспектом цього закону є розвиток механізмів залучення інвестицій на регіональному рівні [17].

5. ЗУ «Про соціальні послуги» [18] - регулює надання соціальних послуг на місцевому рівні та визначає механізми соціального захисту населення. Важливою частиною цього закону є питання доступу до соціальних послуг для найбільш вразливих груп населення [18].

Закон також підтримує розвиток інфраструктури соціальних послуг, що включає будівництво та реконструкцію соціальних установ, надання медичних послуг, а також організацію заходів для інтеграції людей з обмеженими можливостями в суспільство. Це має безпосередній вплив на покращення якості життя громадян, зміцнення соціальної згуртованості та вдосконалення соціальної інфраструктури в місцевих громадах [18].

6. «Концепція реформування регіонального та територіального управління в Україні» [19] є стратегічним документом, що визначає основні напрями трансформації системи управління на місцевому та регіональному рівнях. Її мета - забезпечення ефективного використання ресурсів, підвищення якості життя громадян та стимулювання сталого СЕР територій [19].

Основні ідеї концепції зосереджуються на децентралізації, що передбачає передачу частини повноважень і ресурсів від центральної влади до місцевих органів самоврядування. Це дає можливість територіям краще адаптуватися до місцевих умов, оперативніше реагувати на потреби населення та реалізовувати економічні програми відповідно до специфіки регіону [19].

Ці законодавчі акти створюють правову основу для сталого соціально-економічного розвитку територій України, надаючи громадам можливість ефективно реалізовувати свої потреби та інтереси, а також сприяючи розвитку підприємництва, залученню інвестицій, захисту прав громадян і забезпеченню соціального добробуту на місцях.

Програми і стратегії розвитку:	1. Національна стратегія сталого розвитку України до 2030 року — визначає стратегічні цілі і пріоритети розвитку країни в контексті сталого розвитку, зокрема в аспекті економічної стабільності та соціальної рівності. Вона є основним документом для планування розвитку на національному і регіональному рівнях.
	2. Стратегія регіонального розвитку України до 2020 року — стратегічний документ, що визначає основні напрямки розвитку регіонів, підтримку регіональної економічної активності, створення нових робочих місць, інфраструктурні проекти.
	3. Програми сталого розвитку регіонів — на рівні кожного з регіонів країни можуть бути розроблені власні програми економічного, екологічного і соціального розвитку, які відповідають специфіці місцевих потреб і можливостей.

Рисунок 1.9 - Програми і стратегії СЕР територій

Міжнародні угоди і конвенції [20]:

1. Україна є учасником багатьох міжнародних угод, що визначають стандарти соціального і економічного розвитку, зокрема в контексті охорони навколишнього середовища, розвитку людського капіталу, забезпечення прав людини. Ці міжнародні документи покликані сприяти сталому розвитку країни та вирішенню глобальних проблем, таких як зміна клімату, збереження біорізноманіття, боротьба з бідністю, забезпечення доступу до якісної освіти та медичних послуг.

Україна, як учасник цих угод, має зобов'язання дотримуватися міжнародних стандартів у різних сферах, наприклад, підписання різноманітних конвенцій ООН, Паризької угоди щодо змін клімату чи угод з охорони прав людини впливає на законодавчі ініціативи в Україні, сприяючи більш ефективному реагуванню на виклики сучасного світу, зокрема у таких важливих питаннях, як екологічна безпека, права меншостей і забезпечення рівних можливостей для розвитку громадян [20].

2. Угода про асоціацію між Україною та ЄС - цей документ є однією з основних платформ для співпраці України з ЄС, і він передбачає низку економічних і соціальних реформ, що сприяють СЕР територій. Важливим аспектом угоди є питання охорони навколишнього середовища, адже Україна зобов'язана адаптувати свою екологічну політику до стандартів ЄС, що включає боротьбу зі зміною клімату, збереження природних ресурсів і покращення якості повітря та води [20].

Місцеві нормативно-правові акти [21]:

1. Рішення місцевих рад - органи місцевого самоврядування мають право ухвалювати місцеві нормативні акти, що регулюють питання розвитку територій, зокрема планування містобудівної діяльності, питання соціального забезпечення, екологічної безпеки, місцевого оподаткування тощо. Місцеві нормативно-правові акти часто мають велике значення для підтримки місцевих ініціатив і розвитку конкретних громад [21].

2. Програми СЕР на місцевому рівні - кожен район або громада може розробляти свої програми розвитку, які визначають пріоритети в таких сферах, як інфраструктура, освіта, охорона здоров'я, підтримка підприємництва [21].

Ці програми є важливими інструментами для забезпечення сталого розвитку на місцях, оскільки дозволяють чітко визначити ключові напрямки розвитку громади, залучати фінансування з місцевих бюджетів, а також ефективно координувати заходи з іншими рівнями влади і приватним сектором.

Основні принципи, закріплені в нормативно-правовій базі СЕР територій (табл 1.1):

Таблиця 1.1 - Основні принципи нормативно-правової бази СЕР територій [22]

№	Принцип	Характеристика
1	Децентралізація	Одним з основних принципів соціально-економічного розвитку територій є децентралізація влади, що передбачає передачу частини повноважень і ресурсів від центральних органів влади до місцевих органів самоврядування. Це дозволяє краще враховувати місцеві потреби і забезпечувати ефективніше управління ресурсами.
2	Сталий розвиток	Згідно з міжнародними стандартами, сталий розвиток територій передбачає інтеграцію економічного, соціального та екологічного аспектів у процеси розвитку. Законодавство України закріплює принципи сталого розвитку, включаючи енергоефективність, охорону навколишнього середовища, інклюзивність і забезпечення соціальних прав громадян
3	Інклюзивність	Важливим принципом є забезпечення рівних можливостей для всіх громадян незалежно від їхнього соціального статусу, національної приналежності чи місця проживання. Це передбачає розвиток політик, що забезпечують соціальну рівність, доступ до соціальних послуг, підтримку вразливих груп населення.
4	Партнерство між державою, бізнесом і громадянським суспільством	У процесах розвитку територій важливим є співробітництво між державними органами, бізнесом і громадянським суспільством. Законодавство забезпечує механізми публічно-приватного партнерства, що стимулює розвиток інфраструктури і бізнесу.

Виклики нормативно-правової бази СЕР в Україні [22]:

1. Неузгодженість та прогалини в законодавстві: В Україні існують серйозні проблеми з узгодженістю між різними нормативно-правовими актами, що регулюють СЕР територій. Ці невідповідності у законодавстві створюють труднощі для органів місцевого самоврядування при реалізації ефективної політики розвитку [22].

2. Низька ефективність реалізації стратегій розвитку: Стратегічне планування на місцевому рівні часто стикається з проблемами, пов'язаними з браком кваліфікації у місцевих органах влади, а також з обмеженими ресурсами для реалізації запланованих ініціатив [22].

3. Необхідність адаптації до європейських стандартів: Україна активно прагне інтегруватися в ЄС, і це вимагає значних зусиль для адаптації національного законодавства до європейських норм і стандартів. Перехід до європейських стандартів включає необхідність впровадження стандартів сталого розвитку, підвищення ефективності управління природними ресурсами, забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, створення інклюзивних та прозорих механізмів прийняття рішень [22].

Отже, нормативно-правова база СЕР територій в Україні є комплексною і багатшаровою системою законодавчих актів, що регулює різні аспекти розвитку на місцевому, регіональному та національному рівнях. Вона включає як національні закони, так і міжнародні угоди, а також локальні нормативні акти.

Проаналізувавши різні аспекти нормативно-правової бази, що стосуються розвитку СЕР територій вважаємо за потрібне надати декілька кроків для удосконалення ефективності нормативно-правової бази соціально-економічного розвитку територій в Україні [23]:

1. Адаптація законодавства до стандартів ЄС

- інтеграція європейських норм і стандартів: Одним із пріоритетних напрямків є приведення національного законодавства у відповідність до європейських норм, особливо в таких сферах, як екологія, енергетична

ефективність, охорона праці, соціальний захист, конкуренція, розвиток бізнесу та регіональної політики. Це дозволить забезпечити рівні умови для співпраці з країнами ЄС, стимулюючи потік інвестицій [23].

Підготовка до реалізації проектів ЄС: створення нормативно-правової бази, яка дозволяє Україні брати участь у європейських програмах фінансування, таких як фонд розвитку, регіональні гранти та інші механізми підтримки економічного розвитку [23].

2. Розвиток законодавства у сфері децентралізації

- удосконалення правової основи для місцевих органів влади: одним із основних напрямків є розширення повноважень місцевих органів влади та покращення їх фінансової спроможності через зміну бюджетного законодавства, розподіл податкових надходжень між державним і місцевими бюджетами.

- закони, що сприяють розвитку місцевого самоврядування: оновлення законодавства, яке забезпечує підтримку місцевих ініціатив, зокрема для створення економічно ефективних і сталих місцевих громад, а також забезпечення автономії в управлінні ресурсами.

- розвиток системи електронного врядування: прийняття законів, що підтримують розвиток е-урядування, що дозволяє місцевим органам влади ефективно взаємодіяти з громадянами і бізнесом, а також спрощує адміністративні процедури [23].

3. Покращення правового регулювання інвестиційної діяльності

- захист інвестицій: розробка та ухвалення законів, що забезпечують захист інвесторів, включаючи право на повернення інвестицій, податкові пільги та гарантії від націоналізації або експропріації.

- адаптація податкового законодавства: зміни в податковому кодексі, спрямовані на зниження податкового навантаження для підприємців, а також спрощення процедур для розвитку бізнесу на місцевому рівні [23].

4. Розвиток інфраструктурного законодавства

- покращення інфраструктурної політики: внесення змін до

законодавства щодо розвитку транспортної, комунальної та енергетичної інфраструктури. Це включає створення правових умов для будівництва та експлуатації інфраструктурних об'єктів, зокрема доріг, мостів, енергетичних мереж, а також забезпечення належного рівня екологічної безпеки [24].

- впровадження законів щодо інноваційних технологій: створення правових механізмів для розвитку «розумних» міст, електричного транспорту та відновлювальних джерел енергії, що допоможе знизити навантаження на екологію та підвищити енергоефективність на місцевому рівні [24].

5. Захист соціальних прав та розвиток соціальної інфраструктури

- зміни в законодавстві щодо соціального захисту: розробка нормативно-правових актів, які сприятимуть розвитку соціальної інфраструктури в громадах, зокрема у сферах охорони здоров'я, освіти, культури та соціального забезпечення [25].

- забезпечення доступу до базових послуг: законодавчі ініціативи, спрямовані на забезпечення рівного доступу до основних соціальних послуг, зокрема у сільських та віддалених територіях, а також розширення доступу до інтернету та цифрових послуг.

6. Розвиток правової бази для розвитку малого і середнього бізнесу

- законодавча підтримка малого і середнього бізнесу: розробка законів, спрямованих на підтримку малого і середнього підприємництва на місцевому рівні, зокрема через спрощення процедур реєстрації бізнесу, податкові пільги, створення сприятливих умов для підприємницької діяльності, розвиток системи мікрокредитування [26].

- підтримка інновацій та стартапів: впровадження нормативно-правових механізмів для стимулювання інноваційної діяльності, розвитку стартапів та науково-дослідних розробок у різних регіонах [26].

Нормативно-правова база СЕР територій України є важливим інструментом для забезпечення ефективного і сталого розвитку на місцевому рівні. Вона визначає механізми управління, фінансування, залучення інвестицій і забезпечення соціального захисту. Проте існує ряд викликів, таких

як неузгодженість законодавчих актів, обмеженість ресурсів і складність у адаптації до європейських стандартів, що потребують подальшої роботи. Удосконалення нормативно-правової бази, а також забезпечення належного фінансування та інвестицій, є ключовими факторами для реалізації успішних стратегій розвитку територій в Україні.

1.3 Критичний аналіз наукових праць з питань соціально-економічного розвитку територій

Наукові дослідження СЕР територій охоплюють широкий спектр питань, від теоретичних моделей до практичних методів. Вони дозволяють глибше зрозуміти, як інтеграція різних факторів - економічних, соціальних, екологічних і культурних - може сприяти прогресу регіонів, покращенню якості життя та збереженню природних ресурсів. Для ефективного впровадження наукових рекомендацій необхідно враховувати специфіку місцевих умов, потреби громад і реалії, з якими стикаються органи влади, бізнес та громадські організації [27].

У своїй роботі «Економічна інновація країни» англійський економіст Майкл Портер досліджує, як географічна концентрація підприємств, наукових установ і інститутів сприяє розвитку інновацій та підвищенню продуктивності в регіонах. Він розвиває теорію кластерів, пояснюючи, як локалізація підприємств в межах одного регіону може створювати синергію, полегшуючи доступ до ресурсів і стимулюючи інновації, що, в свою чергу, сприяють СЕР територій [27].

Інший важливий внесок вносить Роджер Сток і Вільям Вікрі, які у своїй книзі «Теорії розвитку країн» розглядають основні теорії та моделі регіонального розвитку. Вони акцентують увагу на підходах до розвитку інфраструктури, людського капіталу, конкурентоспроможності регіонів, а також на ролі державних політик у підтримці економічного розвитку на місцевому рівні [27].

У підручнику «Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи» М. В. Рибалка та О. В. Малишева розглядаються основні проблеми та можливості розвитку регіонів країни. Автори зосереджуються на нерівномірному СЕР територій, що викликано такими чинниками, як інвестиційна привабливість та відсутність дієвих управлінських механізмів. У роботі запропоновано конкретні рекомендації щодо розробки політик і стратегій для вирішення цих проблем, включаючи реалізацію інфраструктурних проектів та залучення інвестицій [28].

Італійський фахівець К. Б. Рібейро в книзі «Планування соціально-економічного розвитку територій у 21 столітті» пропонує нові стратегії для розвитку регіонів з урахуванням таких глобальних чинників, як урбанізація, цифровізація, зміни клімату та глобалізація. Автор наголошує на потребі впровадження нових підходів у регіональне планування, зосереджуючись на сталому розвитку, інноваціях і інтеграції регіональних економік у глобальну економіку [29].

Сучасне розуміння СЕР територій є ключовим для аналізу соціально-економічних змін і може стати важливим інструментом для вирішення практичних завдань на місцевому рівні.

Після здобуття незалежності України питання СЕР територій привернули значну увагу вітчизняних науковців, роботи зарубіжних авторів на той час були найбільш доступними для українських дослідників [28].

Також можна виділити ще декілька дослідницьких праць з СЕР територій (табл. 1.3):

Таблиця 1.2 - Наукові праці з теми СЕР територій [29]

№	Автор	Назва праці	Опис
1	Едвард Глейзер	"Інновації та зростання міст"	У цій роботі Глейзер досліджує, як інновації, підприємництво та людський капітал сприяють економічному зростанню міст. Він показує, як великі міста стають центрами інновацій та бізнесу завдяки високій концентрації талановитих людей, а також як міста можуть адаптуватися до змін через підвищення їх конкурентоспроможності.
2	Жак-Франсуа Тісс	«Теорії соціально-економічного розвитку територій»	Це основний підручник, який охоплює широкий спектр теорій та моделей, що пояснюють економічні процеси в міських і регіональних системах. Включає аналіз територіальних асиметрій, роль урбанізації та інфраструктури в регіональному розвитку.
3	Б. М. Б. Хейгер, Дж. Л. Б. Стіл	«Розвиток територій»	Робота присвячена аналізу регіональних політик у різних країнах, порівнянню стратегій розвитку сільських і урбанізованих територій. Вона зосереджується на питаннях фінансування, розподілу ресурсів і організації регіональної політики.
4	Т. В. Козак	«Інвестиційна привабливість територій України: теоретичні основи і практичні аспекти»	У праці досліджуються фактори, що визначають інвестиційну привабливість територій України, зокрема сільських і віддалених регіонів. Автор звертає увагу на проблеми інфраструктури, законодавчі перешкоди, а також на значення місцевих органів влади в залученні інвестицій.
5	П. Сандерленд	«Сталий розвиток територій»	Книга досліджує глобальні аспекти сталого розвитку на місцевому рівні, особливо в контексті екологічних викликів та інтеграції економічних, соціальних і екологічних складових.

У підручнику Л. М. Василенка, виданому в 2012 році і присвяченому СЕР територій, детально розглядаються питання економічної структури держави, соціальних особливостей на регіональному рівні, а також динаміка міжрегіональних відносин. Автор зосереджується на просторових аспектах

політичних явищ, процесах створення регіональних органів, їхній розробці, а також проблемах взаємодії між центром і периферією, вивчаючи вплив держави на СЕР територій [30].

Проте, на нашу думку, підхід автора до СЕР територій не відповідає запропонованій структурі, яка передбачає аналіз структурних процесів та відносин на рівні окремих територій, що включають різні соціальні групи, до рівня регіонів, що складаються з кількох муніципальних утворень для зміцнення економічного потенціалу. Цей підхід, на жаль, не знаходить належного відображення в підручнику.

І. Абрамов з Азербайджану [31] та М. Павлінашвілі з Грузії [32] вивчали проблеми та перспективи СЕР своїх країн, виявляючи основні виклики та можливості. Г. Куатбаєва з Казахстану проводила аналіз проблемних територій та регіонів, розробляючи різноманітні стратегії для їхнього СЕР [33].

Отже, більшість дослідників визначають СЕР територій як систему інститутів та механізмів, які відповідають за управління певним регіоном або територією всередині країни. Головною метою такого управління є забезпечення ефективного функціонування та розвитку території, збереження її самобутності, задоволення потреб мешканців і вирішення місцевих проблем.

Враховуючи проаналізовані літературні джерела та погляди науковців на сутність соціально-економічного управління, варто відзначити, що не існує загальноприйнятої концепції СЕР територій, і кожен дослідник формує та аналізує власну схему СЕР територій в залежності від мети свого дослідження.

Також, зазначемо, що в працях та дослідженнях українських науковців за теми СЕР територій не зазначено додаткові принципи, які свідчать про сучасні тенденції європейської інтеграції та сталого розвитку територій, тому вважаємо за потрібне запропонувати власне бачення СЕР територій в умовах сьогодення.

На нашу думку, СЕР українських територій в умовах сьогодення стикається з численними викликами, зокрема через економічну кризу,

збройний конфлікт, руйнування інфраструктури та великомасштабні внутрішні переміщення населення. Однак, у процесі відновлення і реформування робляться спроби зміцнити місцеву економіку, покращити інфраструктурну базу, залучити інвестиції, відновити соціальні послуги та сприяти розвитку сталого бізнесу. Особлива увага приділяється децентралізації, розвитку місцевого самоврядування та посиленню регіональних ініціатив, що мають на меті забезпечення економічної стабільності та поступове відновлення після кризових ситуацій.

Ключовим елементом цього процесу є інтеграція регіонів у загальнонаціональну економічну структуру, що включає не тільки модернізацію традиційних промислових галузей, але й розвиток нових перспективних секторів, таких як інформаційні технології, відновлювана енергетика та агропромисловість. На місцевому рівні активно реалізуються проекти з відновлення культурної спадщини, екологічні ініціативи та створення умов для розвитку туризму, що може стати додатковим фактором економічного зростання.

В умовах війни та відновлення особливу роль відіграють заходи підтримки внутрішньо переміщених осіб, забезпечення соціальної стабільності та впровадження інклюзивних економічних стратегій. Це дає змогу регіонам адаптуватися до змінених умов, створюючи можливості для працевлаштування та підвищення рівня життя місцевих мешканців.

2 ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ НА ПРИКЛАДІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКИ ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ КРИВОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

2.1 Характеристика та особливості діяльності Управління економіки виконкому Криворізької міської ради

Виконавчий комітет КМР, як орган місцевого самоврядування, використовує різні економічні інструменти для управління фінансово-економічними процесами в місті.

Основним засобом публічного управління економікою КМР є бюджетний механізм, через який міська рада розробляє та затверджує міський бюджет, визначає його доходи і витрати, а також фінансує муніципальні програми, проекти та послуги. Головними джерелами надходжень до бюджету є податки, збори, а також субвенції та дотації з державного бюджету [34].

Податкова політика КМР включає встановлення місцевих податків і зборів, їхнє адміністрування і контроль за виконанням податкових норм. Така політика спрямована на стабільне наповнення бюджету та стимулювання економічного розвитку міста [34].

Інвестиційна політика управління економіки КМР спрямована на привернення інвестицій через створення сприятливих умов для бізнесу та розвиток інфраструктури. Інвестиційні проекти, які підтримує міська влада, орієнтовані на економічний розвиток, створення нових робочих місць та підвищення добробуту громади. Ключовим аспектом цієї стратегії є залучення капіталу в місцеву економіку, що досягається шляхом формування позитивного бізнес-клімату та удосконалення інфраструктури [34].

У сфері кредитної діяльності КМР концентрується на залученні позик для фінансування масштабних інфраструктурних ініціатив. При цьому

основним завданням є ефективне управління борговими зобов'язаннями, щоб знизити фінансові ризики для бюджету міста.

Також управління економіки КМР активно підтримує інноваційні проекти, сприяючи розвитку новітніх технологій і підприємництва. Хоча грошово-валютна політика регулюється на національному рівні, місцева влада працює над залученням іноземних інвестицій і підтримкою місцевих підприємств у зовнішній торгівлі [34].

Інвестиційна діяльність у місті реалізується відповідно до вимог чинного законодавства та нормативних актів України. У цьому процесі беруть участь як приватні інвестори, так і органи місцевої влади. Приватні інвестори вкладають кошти у створення, модернізацію та розвиток власних бізнесів, тоді як органи влади спрямовують інвестиції на розвиток об'єктів соціально-культурного та комунального призначення [35].

Попри труднощі, викликані воєнними діями, у 2023 році інвестиційні кошти були орієнтовані на відновлення економічного потенціалу міста, підтримку малого та середнього бізнесу, а також на створення нових робочих місць. Крім того, активізувалась робота щодо залучення фінансової підтримки від міжнародних організацій [35].

Для успішного залучення інвестицій важливим є налагодження ефективної взаємодії між міською владою, інвесторами та донорськими організаціями. У звітний період проводилась активна інформаційна кампанія, спрямована на інформування потенційних та діючих інвесторів, донорів і міжнародних партнерів про можливості співпраці з Кривим Рогом для реалізації пріоритетних проектів міста.

Для вивчення досвіду українських і міжнародних фахівців у сферах міжнародної співпраці, грантової діяльності, залучення кредитних та інвестиційних ресурсів, а також технічної допомоги в реалізації проектів відновлення інфраструктури Криворізької громади, локалізації релокованих підприємств і забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом та

необхідною інфраструктурою, у звітному році було проведено ряд відповідних заходів.

Зокрема, для залучення інвестицій у реалізацію пріоритетних проєктів КМР було залучено експерта з фінансів та інвестицій Київської школи економіки. У результаті цього партнерства була створена актуальна база міжнародних інвесторів і надана методична підтримка в підготовці інвестиційної документації [35].

Завдяки міжнародній співпраці у 2023 році було отримано фінансову допомогу від міжнародних організацій на суму 462,9 млн грн, яку було спрямовано на розвиток сфери освіти, культури, молоді, сім'ї та спорту [36].

Протягом 2023 року також продовжено роботу над зміцненням партнерських відносин та розширенням міжнародних контактів. Було підписано меморандуми про партнерство між КМР та містами Дуйсбург (Німеччина), Люблін (Польща), Еспоо (Фінляндія), а також угоду про партнерство з норвезьким муніципалітетом Лінгдал. Підписання цих меморандумів передбачає розвиток співпраці в різних сферах міського життя, обмін досвідом з європейських практик, підтримку культурних, освітніх та спортивних зв'язків, а також сприяння розвитку підприємництва та економічного співробітництва.

У 2023 році місто прийняло близько 50 іноземних делегацій із різних країн, більшість з яких складалася з представників ЗМІ: журналістів телеканалів, газет, журналів, інтернет-видань і інформаційних агентств. Делегаціям була надана всебічна підтримка, організовано зустрічі з міським керівництвом, представниками промислових підприємств, медичних закладів, навчальних установ, а також із внутрішньо переміщеними особами і волонтерами, з урахуванням безпекових вимог [36].

У результаті реалізованих заходів 570 підприємств Кривого Рогу подали заявки на отримання грантів від міжнародних організацій, з яких 302 отримали підтвердження фінансової підтримки на загальну суму 67,9 млн грн. Інші заявки перебувають на розгляді.

Міська рада, хоча і не має прямого впливу на грошово-валютну політику, активно залучає іноземні інвестиції, стимулює експорт місцевих товарів і підтримує валютні операції, що позитивно впливає на економічний розвиток міста.

Страхова діяльність, що регулюється управлінням економіки КМР, сприяє розширенню місцевого страхового ринку. Особливо важливими є програми страхування в таких сферах, як охорона здоров'я та житлово-комунальне господарство.

Завдяки цим механізмам управління економіки КМР ефективно контролює економічні процеси, що сприяє стабільному розвитку міста і покращенню якості життя його мешканців.

Питання здійснення розрахунків підприємств тепло- та водопостачання за використані енергоносії постійно контролюються виконкомом КМР та безпосередньо міським головою, оскільки своєчасні платежі є важливою умовою для забезпечення стабільного та якісного надання житлово-комунальних послуг. Для забезпечення належного рівня оплати за комунальні послуги з боку мешканців, управлінням економіки здійснюється постійний моніторинг та координація з цього питання [37].

Протягом року в межах встановлених законодавством термінів було опрацьовано звернення громадян, що стосуються тарифної політики, відповідно до повноважень управління [37].

Мотиваційна система управління економіки виконавчого комітету міської ради поєднує командно-адміністративні методи з соціально-економічними стимулюючими заходами, спрямованими на підвищення ефективності роботи посадових осіб і служб. Цей підхід включає кілька основних елементів.

Соціально-економічні стимули спрямовані на створення умов, які спонукають працівників до розвитку професійних навичок і підвищення ефективності їхньої роботи. Ці стимули включають матеріальні заохочення, зокрема премії за досягнуті успіхи, підвищення заробітної плати за високу

продуктивність, а також різні компенсації. Важливою частиною є система нематеріальних стимулів, до яких належать визнання досягнень, кар'єрне зростання, можливості для професійного розвитку та участь у прийнятті стратегічних рішень.

Організаційний механізм управління економіки КМР складається з низки взаємозалежних елементів, що забезпечують ефективне управління в місті. Це включає визначення об'єктів і суб'єктів управлінських процесів, постановку завдань та цілей, а також розробку методів і організаційних структур, необхідних для виконання управлінських функцій.

Об'єктами публічного адміністрування виступають територіальні громади міста, місцева економіка, соціальна сфера, інфраструктура та інші ключові аспекти життєдіяльності міста.

Суб'єктами управління є КМР, виконавчий комітет, департаменти та управління, які відповідальні за різні сфери міського життя. Вони здійснюють безпосереднє управління через реалізацію своїх функцій, таких як розробка та впровадження місцевих політик, управління бюджетом, контроль за виконанням законодавства та забезпечення надання послуг населенню.

Цілі організаційного механізму управління економіки КМР включають забезпечення стабільного розвитку міста, поліпшення якості життя мешканців, розвиток економіки та інфраструктури, а також ефективне управління муніципальними ресурсами. Завдання варіюються від стратегічного планування до конкретних адміністративних дій, спрямованих на досягнення встановлених цілей [38].

Методи управління, які застосовує управління економіки КМР, включають адміністративні розпорядження, що дозволяють реалізовувати політики на місцевому рівні. Крім того, використовуються інструменти моніторингу та контролю, які забезпечують відповідність дій виконавчих органів встановленим стандартам і правилам.

Організаційні структури КМР складаються з різних підрозділів, таких як департаменти, управління та відділи, кожен з яких має свою сферу

відповідальності. Виконавчий комітет координує діяльність цих структур, забезпечуючи узгодженість і ефективність у виконанні завдань [39].

Ключовим інструментом для ефективного управління розвитком Кривого Рогу є Стратегічний план розвитку міста до 2025 року. У 2023 році було реалізовано 82 проєкти, орієнтовані на досягнення трьох стратегічних напрямів, що враховують поточні виклики та пріоритети. Головний акцент робився на економічному відновленні міста, зміцненні оборони та безпеки громадян, наданні основних медичних, соціальних і освітніх послуг, а також на підтримці внутрішньо переміщених осіб і постраждалих сімей від російської агресії [39].

Одним з основних документів для реалізації Стратегічного плану є Програма економічного та соціального розвитку Кривого Рогу на 2017–2026 роки. Вона має на меті вдосконалення управлінських механізмів, забезпечення ефективного функціонування міської інфраструктури, доступу до соціальних послуг, дотримання екологічних стандартів, створення сприятливих умов для стабільного економічного зростання та залучення інвестицій, що стане фундаментом для вирішення соціально-економічних проблем і підвищення рівня життя громадян.

Політичний механізм управління економіки виконавчого комітету Криворізької міської ради є складною та динамічною системою, що забезпечує формування збалансованої політики в ключових сферах міського життя, спрямованої на забезпечення сталого розвитку та підвищення добробуту громади.

Економічна політика управління економіки виконавчого комітету Криворізької міської ради формується через всебічний аналіз соціально-економічної ситуації в місті, вивчення потреб громади, стратегічне планування та впровадження сучасних управлінських інструментів. Основні акценти спрямовані на залучення інвестицій, підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток промислового сектору, раціональне використання ресурсів та заохочення інновацій. Політика також має на меті забезпечення стабільної

роботи міської інфраструктури, вирішення соціальних проблем та підвищення конкурентоспроможності Кривого Рогу як на національному, так і на міжнародному рівнях [40].

В умовах воєнного стану, прогнозування макроекономічних показників стає більш складним і опирається на обмежену інформацію, яку надають державні органи статистики відповідно до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни». Це ускладнює можливість точного порівняння показників за різні роки.

Соціальна політика визначається на основі аналізу потреб мешканців, з фокусом на покращення якості життя, розвиток сфери охорони здоров'я, освіти, житлово-комунального господарства та соціального захисту. Управління економіки виконавчого комітету КМР активно співпрацює з громадськістю та соціальними організаціями, щоб забезпечити врахування інтересів усіх соціальних груп при прийнятті рішень [40].

Постанови та розпорядження КМУ є важливими нормативними інструментами, що регулюють діяльність міської ради в економічній, соціальній, фінансовій та інших сферах. Завдяки цим правовим актам, управління економіки виконавчого комітету КМР може забезпечити законність своїх рішень, синхронізувати їх з державними стратегіями та потребами місцевої громади, а також швидко реагувати на правові виклики, що виникають у процесі управління містом.

Таким чином, правова основа роботи управління економіки базується на чітко структурованій законодавчій системі, що включає Конституцію України, закони, постанови ВР та КМУ, укази Президента, а також методичні рекомендації, які забезпечують легітимність, прозорість та ефективність процесу ухвалення рішень і реалізації управлінських заходів.

2.2. Аналіз стану регулювання соціально-економічного розвитку територій на прикладі управління економіки виконавчого комітету криворізької міської ради

Виконавчий комітет КМР є органом, що формується міською радою на період її повноважень для виконання функцій місцевого самоврядування в межах, визначених КУ, ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими нормативно-правовими актами. Процес його реєстрації здійснюється відповідно до ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» та інших актів, які регулюють діяльність неприбуткових організацій.

Виконавчий комітет є юридичною особою, має печатки з найменуванням та зображенням Державного герба України (або без нього), штампи та бланки зі своїм найменуванням та іншими реквізитами. Він також має рахунки в органах Державної казначейської служби та банках України відповідно до Бюджетного кодексу України. Комітет може набувати майнових і немайнових прав, бути стороною в судових справах, а також мати інші повноваження в межах чинного законодавства.

До складу виконавчого комітету входять міський голова, його заступники, керуючий справами виконавчого комітету, керівники відділів, управлінь та інших виконавчих органів міської ради, а також інші призначені особи.

Основними завданнями та функціями виконавчого комітету є [40]:

- координація та реалізація Стратегічного плану розвитку (далі СПР) міста Кривого Рогу на визначений період.

- виконання функцій головного розпорядника бюджетних коштів, включаючи отримання бюджетних призначень та контроль за їх цільовим і ефективним використанням.

- запровадження інноваційних підходів і моделей для сприяння СЕР міста.

- розробка проектів нормативно-правових актів місцевого самоврядування, що забезпечують залучення громадськості до процесу розподілу бюджетних коштів, зокрема через конкурси «Громадський бюджет».

Виконавчий комітет є підзвітним і підконтрольним міській раді, а в частині виконання повноважень органів виконавчої влади - відповідним органам виконавчої влади.

Виконавчий комітет може розглядати й ухвалювати рішення з питань, віднесених до його компетенції згідно з ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» [40].

До ключових напрямків діяльності виконавчого комітету КМР входять: вирішення питань СЕР, планування і обліку; управління фінансами та бюджетом; організація надання адміністративних послуг через «Муніципальний центр послуг м. Кривого Рогу»; надання соціального захисту; розвиток зовнішньоекономічної діяльності; оборонні питання; організація адміністративно-територіального устрою; забезпечення законності, правопорядку та захисту прав громадян; надання безкоштовної первинної правової допомоги [41].

Виконавчий комітет також відповідає за координацію роботи відділів, управлінь і інших органів КМР, а також підприємств і організацій, що перебувають у комунальній власності міської громади, та заслуховує звіти їх керівників.

Окрім того, виконавчий комітет попередньо розглядає проекти місцевих програм соціально-економічного та культурного розвитку, цільових програм і проекти місцевого бюджету.

Виконавчий комітет КМР, окрім повноважень, визначених Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», здійснює також інші функції, передбачені чинним законодавством, рішеннями міської ради, статутами Криворізької міської територіальної громади, які визначають правовий статус громади, її органи, повноваження та відповідальність. Крім

того, його діяльність регулюється внутрішніми нормативними актами, зокрема регламентом міської ради, який встановлює порядок організації і проведення засідань ради та її органів, процедуру прийняття рішень, а також іншими правовими актами, такими як рішення ради, розпорядження виконавчого комітету та положення про структурні підрозділи [41].

Принципи та організація роботи виконавчого комітету визначаються Регламентом виконавчого комітету КМР. Основною формою роботи є засідання, що скликаються міським головою. Якщо міський голова не може виконувати свої обов'язки, засідання організовує особа, яка тимчасово виконує його функції за його розпорядженням. Засідання є правомочним, якщо в ньому бере участь більше половини членів виконавчого комітету.

Управління створюється та ліквідується відповідно до ст. 54 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» за рішенням міської ради в межах затвердженої нею структури, на підставі пропозиції міського голови. Реєстрація управління здійснюється відповідно до вимог ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» та інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність неприбуткових організацій [41].

Управління підпорядковується виконавчому комітету, підзвітне міській раді та заступнику міського голови відповідно до розподілу обов'язків, а також безпосередньо міському голові.

Як юридична особа, управління має самостійний баланс, рахунки в Державній казначейській службі України в м. Кривому Розі, печатку, штамп, бланки та інші реквізити [42].

У діяльності управління керується КУ та ЗУ, постановами ВРУ, КМУ, указами Президента України, антикорупційним законодавством, рішеннями міської ради та її виконавчого комітету, розпорядженнями міського голови, у межах делегованих повноважень – постановами КМУ, нормативними актами міністерств України.

Основними завданнями та функціями управління економіки

виконавчого комітету КМР є [42]:

- аналіз стану та тенденцій основних показників СЕР міста.
- визначення пріоритетів СЕР, залучення інвестицій та впровадження напрямів структурної перебудови економіки міста.
- управління впровадженням СПР м. Кривого Рогу на відповідний період.
- виконання функцій головного розпорядника бюджетних коштів за напрямами діяльності управління; отримання бюджетних призначень; контроль за їх цільовим та ефективним використанням.
- упровадження інноваційних механізмів і моделей для сприяння місцевому СЕР.
- розробка проектів нормативних актів місцевого самоврядування, що передбачають упровадження практик участі громадськості в розподілі бюджетних коштів, зокрема через проведення конкурсів «Громадський бюджет».
- налагодження державно-приватного партнерства відповідно до вимог законодавчих актів України у сферах діяльності, що перебувають у межах компетенції управління.
- залучення потенційних інвесторів для розвитку міста.
- взаємодія в межах чинного законодавства України з банківськими установами, страховими компаніями, інвестиційними фондами, їх представництвами та філіями, іншими небанківськими фінансовими установами м. Кривого Рогу, також сел та селищ, які відносяться до міста, місцевих громад.
- здійснення аналізу й контролю за станом розрахунків за спожиті енергоносії та житлово-комунальні послуги, упроваджувати СПР м. Кривого Рогу на відповідний період [42].

Розглянемо основні соціально-економічні показники розвитку м. Кривого Рогу у 2021-2023 роки (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Аналіз соціально-економічних показників розвитку м. Кривого Рогу у 2021-2023 роки

Показники	Сума, тис. грн.			Абсолютне відхилення, +/-		Відносне відхилення, %	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2021-2022 рр.	2022-2023 рр.	2021-2022 рр.	2022-2023 рр.
1	2	3	4	5	6	7	8
Кількість осіб, які скористалися соціальними послугами щодо вирішення проблеми зайнятості через Криворізьку філію Дніпропетровського обласного центру зайнятості, тис. осіб	18,4	18,1	15,1	-0,3	-3,0	-1,63	-16,57
Кількість осіб, яка була перевезена комунальним транспортом, млн. осіб	47,9	45,9	75,9	-2	30	-4,18	65,36
Фінансування закладів освіти та дитячо-юнацьких спортивних шкіл, млрд. грн.	3,3	4	3,6	0,7	-0,4	21,21	-10
Загальні витрати бюджету міста, млрд. грн.	8,9	11,5	10,2	2,6	-1,3	29,21	-11,3
Вартість комунального майна Криворізької міської територіальної громади, що перебуває на власних балансах комунальних підприємств, закладів і установ, млрд. грн.	47,5	47,7	56	0,2	8,3	0,42	17,40
Загальна демографічна ситуація в місті, тис. осіб	607	760	790	153	30	25,21	3,95
Кількість офіційно працевлаштованих за підсумками проведених превентивних заходів підприємцями, тис. осіб	1,4	6,3	7,7	4,9	1,4	350	22,22
Витрати на виконання заходів у житлово-комунальних сферах, млн. грн.	1,550	1,300	825	-0,25	-0,475	-16,13	-36,54
Кількість осіб, яких було обслуговано офісами послуг органів місцевого самоврядування, тис. осіб	909	485	497,4	-424	12,4	-46,64	2,56
Кількість офіційно зареєстрованих переміщених осіб у місті, тис. осіб	15	72	80	57	8	380	11,11
Виділено коштів на соціальне забезпечення, млн. грн.	152	388	306	236	-82	155,26	-21,13
Обсяг фінансування закладів культури, млн. грн.	330	328	315	-2	-13	-0,61	-3,96
Обсяг фінансування галузі охорони здоров'я, млн. грн.	399	488	467	89	-21	22,31	-4,3

Розглянемо динаміку кількості осіб, які скористалися соціальними послугами щодо вирішення проблеми зайнятості через Криворізьку філію Дніпропетровського обласного центру зайнятості у 2021-2023 рр. (рис. 2.1).

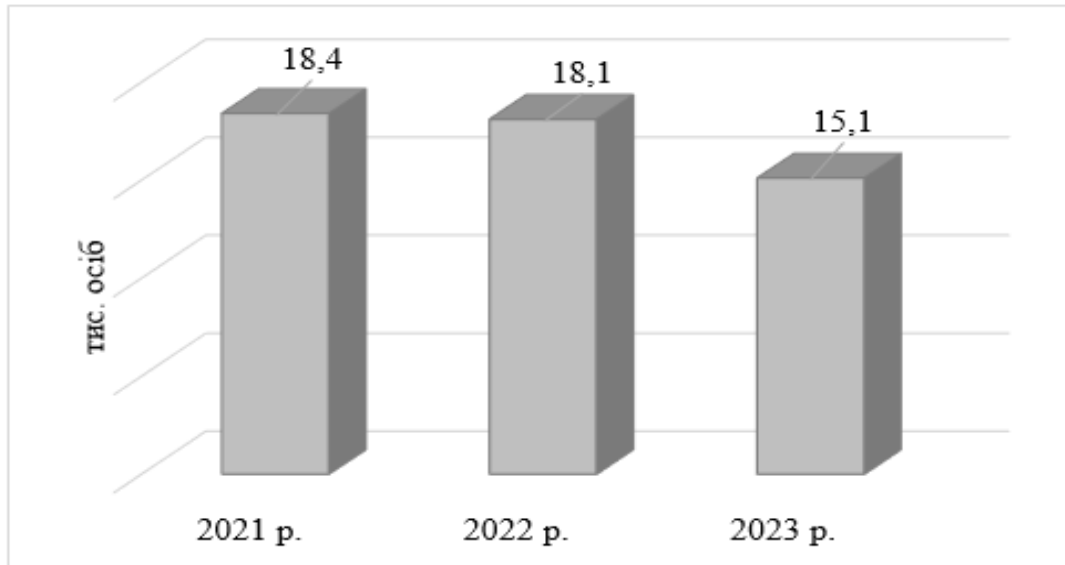

Рисунок 2.1 - Динаміка кількості осіб, які скористалися соціальними послугами щодо вирішення проблеми зайнятості через Криворізьку філію Дніпропетровського обласного центру зайнятості у 2021-2023 рр.

У 2021 році кількість осіб, які скористалися соціальними послугами через Криворізьку філію, становила 18,4 тис. осіб, у 2022 році – 18,1 тис. осіб, а у 2023 році – 15,1 тис. осіб. Це показує, що з кожним роком спостерігається зменшення кількості осіб, які потребують соціальної допомоги або ж звертаються за нею до відповідних установ.

Зокрема, абсолютне відхилення між 2021 та 2022 роками становить 0,3 тис. осіб, що вказує на незначне зменшення на 1,63%. Це свідчить про те, що в 2022 році, попри певні економічні виклики, ситуація залишалася відносно стабільною, і потреба в соціальних послугах не зазнала суттєвих змін.

Однак, порівняння даних за 2022 та 2023 роки показує значно більшу динаміку змін. Абсолютне відхилення збільшилось до 3,0 тис. осіб, що відображає значне відносне скорочення на 16,57%. Це свідчить про суттєве зниження потреби в соціальних послугах або ж про покращення ситуації на

ринку праці, яке може бути спричинене зростанням рівня зайнятості, збільшенням доходів населення або ж впровадженням ефективніших соціальних програм, що дозволили вирішувати проблеми ще до необхідності звернення до соціальних служб.

Розглянемо динаміку кількості осіб, яка була перевезена комунальним транспортом у м. Кривий Ріг за 2021-2023 рр. (рис. 2.2).

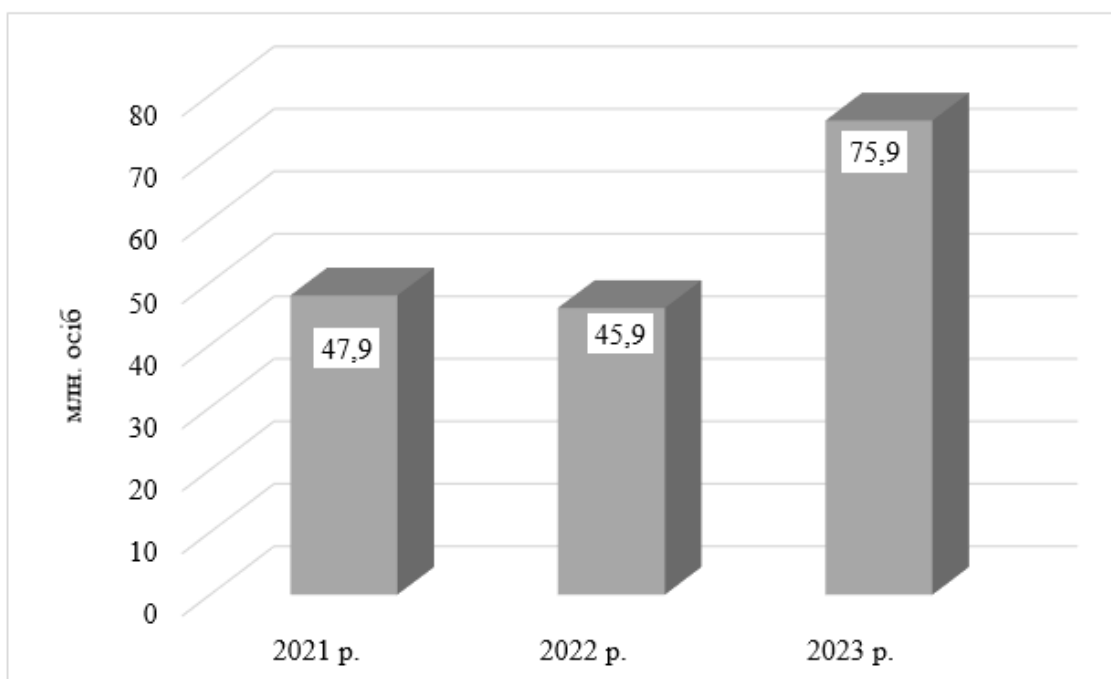

Рисунок 2.2 - Динаміка кількості осіб, яка була перевезена комунальним транспортом у м. Кривому Розі за 2021-2023 рр.

Кількість осіб, перевезених комунальним транспортом, також демонструє значні зміни за останні три роки. У 2021 році показник складав 47,9 мільйона осіб, а саме: трамваями – 22,6 млн пасажирів, тролейбусами – 20,7 млн та автобусами – 4,6 млн пасажирів. що свідчило про стабільний попит на послуги громадського транспорту. Однак у 2022 році цей показник знизився до 45,9 мільйона осіб, комунальним підприємством «Швидкісний трамвай» – 20,6 млн пасажирів, Комунальним підприємством «Міський тролейбус» – 25,3 млн пасажирів, у тому числі 4,9 млн пасажирів – автобусами. що свідчить про певне скорочення кількості пасажирів. Абсолютне відхилення

в 2,0 мільйона осіб між 2021 і 2022 роками, що дорівнює відносному зменшенню на 4,18%, може бути пояснене різними факторами, такими як вплив пандемії COVID-19, зміни у звичках пасажирів, або ж зменшення пропозиції транспортних послуг через економічні труднощі.

Проте, у 2023 році ситуація різко змінилася, і кількість перевезених осіб різко зростає до 75,9 мільйона. Абсолютне відхилення між 2022 і 2023 роками склало 30,0 мільйона осіб, що є значним збільшенням попиту на комунальний транспорт. Відносне відхилення від 4,18% у попередньому році до вражаючих 65,36% у 2023 році відображає суттєве відновлення або навіть стрімке зростання попиту на транспортні послуги.

Такий значний ріст може бути пов'язаний з відновленням економічної активності після пандемії, збільшенням мобільності населення, розширенням транспортних маршрутів або поліпшенням якості послуг, що надаються комунальним транспортом. Цей тренд свідчить про те, що комунальний транспорт відіграє все більш важливу роль у забезпеченні мобільності населення, і його популярність може продовжувати зростати у майбутньому

Розглянемо динаміку фінансування закладів освіти та дитячо-юнацьких спортивних шкіл м. Кривого Рогу за 2021-2023 рр. (рис. 2.3).

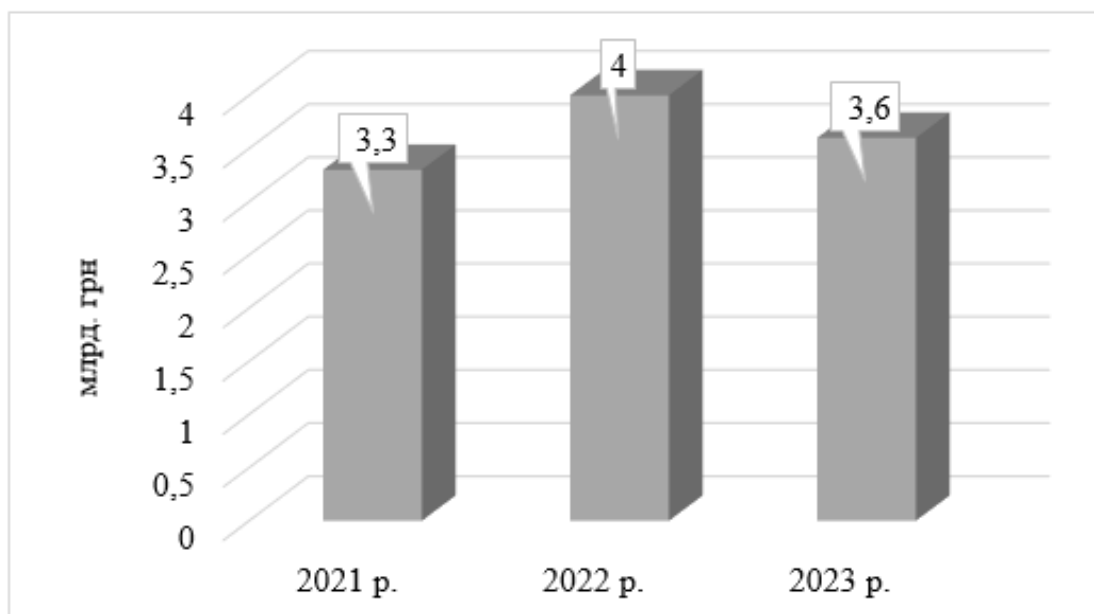

Рисунок 2.3 - Динаміка фінансування закладів освіти та дитячо-юнацьких спортивних шкіл м. Кривого Рогу за 2021-2023 рр.

Фінансування закладів освіти та дитячо-юнацьких спортивних шкіл демонструє суттєві коливання протягом останніх трьох років. У 2021 році обсяг фінансування становив 3,3 мільярда гривень, що забезпечувало певний рівень підтримки для цих важливих установ. У 2022 році відбулося значне збільшення фінансування до 4 мільярдів гривень, що відобразилося в абсолютному прирості на 0,7 мільярда гривень порівняно з попереднім роком. Це свідчить про позитивний тренд у підтримці освіти та розвитку молоді, що виразилося у відносному збільшенні фінансування на 21,21%.

Проте, у 2023 році фінансування знову знизилося до 3,6 мільярда гривень, що означає скорочення на 0,4 мільярда гривень порівняно з 2022 роком. Відносне відхилення при цьому склало 10,00%, що свідчить про нестабільність у розподілі ресурсів у цьому секторі. Такі коливання можуть впливати на ефективність роботи закладів освіти та спортивних шкіл, що може мати довгострокові наслідки для підготовки молоді та розвитку спорту в країні.

Розглянемо динаміку загальних витрат бюджету м. Кривий Ріг за 2021-2023 рр. (рис. 2.4).

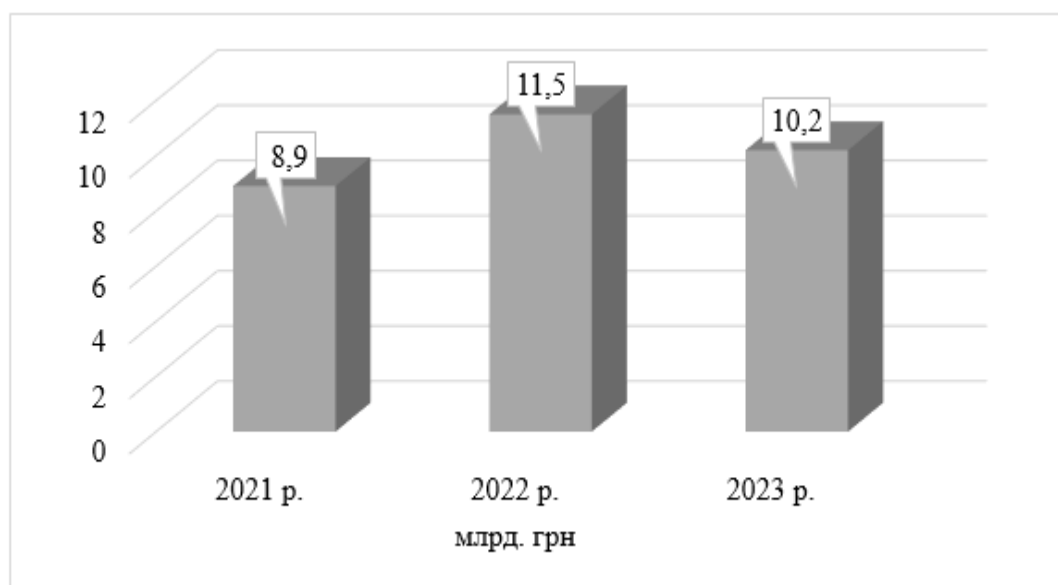

Рисунок 2.4 - Динаміка загальних витрат бюджету м. Кривий Ріг за 2021-2023 рр.

Загальні витрати бюджету міста за останні три роки демонструють значні зміни, що відображають вплив економічних умов на бюджетну політику. У 2021 році бюджет міста склав 8,9 мільярда гривень, що забезпечувало фінансування основних потреб та розвиток інфраструктури міста. Понад 67% або 4,7 млрд грн у загальному фонді бюджету займають видатки на утримання бюджетних установ. Іх у місті 428 з чисельністю працюючих більше 34 тис. осіб.

Однак, у 2022 році витрати бюджету значно зросли до 11,5 мільярда гривень, що на 2,6 мільярда гривень більше порівняно з попереднім роком. Це зростання на 29,21% може бути пов'язане з необхідністю збільшення фінансування у відповідь на нові виклики, такі як інфляція, зростання соціальних зобов'язань, реалізація великих інфраструктурних проектів або інші економічні потреби міста. Також, від початку введення воєнного стану в Україні фінансові ресурси бюджету Криворізької міської територіальної громади сконцентровано, у першу чергу, на соціальний захист цивільного населення, підтримку військовослужбовців, тощо.

Проте вже у 2023 році відбулося зменшення витрат до 10,2 мільярда гривень, що на 1,3 мільярда гривень менше, ніж у попередньому році. Це зменшення на 11,30% може свідчити про впровадження заходів жорсткої економії, перегляд пріоритетів у бюджетних витратах або реакцію на зниження доходів міського бюджету через зовнішні економічні фактори. Фінансові ресурси у 2023 році було сконцентровано на необхідних першочергових напрямках, спрямованих на підтримку сил оборони та безпеки, ремонт і облаштування укриттів, «Пунктів незламності», ліквідацію наслідків ракетних обстрілів, допомогу сім'ям загиблих і постраждалих внаслідок збройної агресії, соціальний захист цивільного населення, у тому числі внутрішньо переміщених осіб, підтримку підприємств критичної інфраструктури тощо.

Розглянемо динаміку вартості комунального майна Криворізької міської територіальної громади, що перебуває на власних балансах комунальних підприємств, закладів і установ за 2021-2023 рр. (рис. 2.5).

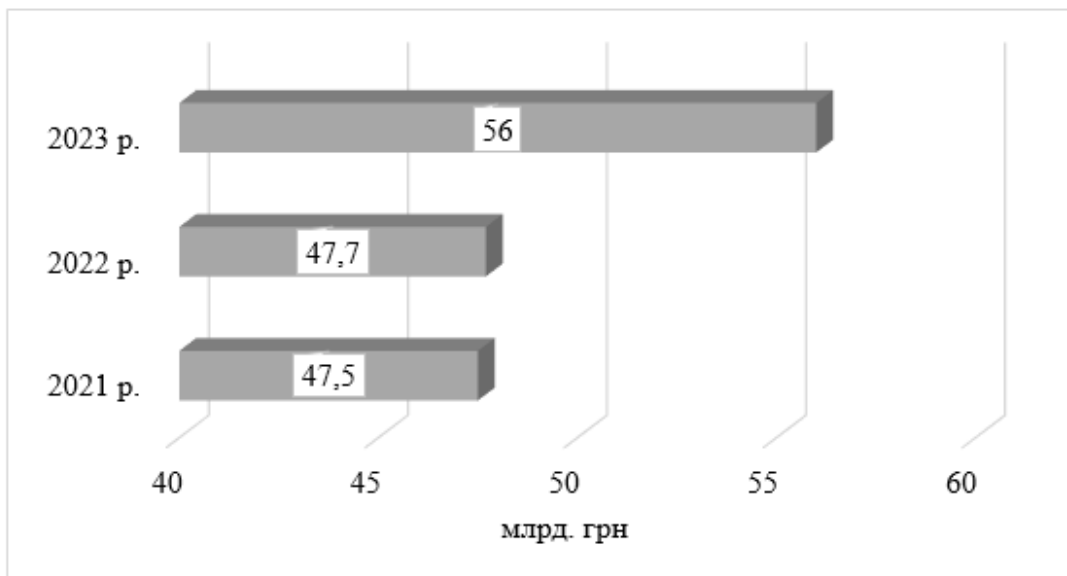

Рисунок 2.5 - Динаміка вартості комунального майна Криворізької міської територіальної громади, що перебуває на власних балансах комунальних підприємств, закладів і установ за 2021-2023 рр.

Вартість комунального майна міської територіальної громади протягом останніх трьох років демонструє відносну стабільність із поступовим зростанням, що свідчить про ефективне управління майновими активами громади. У 2021 році вартість комунального майна становила 47,5 мільярда гривень у тому числі: об'єкти житлового та нежитлового фондів – 37,35 млрд грн або 78,5%, інші об'єкти нерухомості та основні засоби (земельні ділянки, зелені насадження, рухоме майно) – 9,94 млрд грн або 20,9%, об'єкти незавершеного будівництва – 0,27 млрд грн або 0,57%, що забезпечувало значний ресурс для міста. У 2022 році відбулося незначне збільшення вартості майна до 47,7 мільярда гривень, що відповідає абсолютному приросту в 0,2 мільярда гривень та відносному приросту на 0,42%. Таке скромне зростання може бути пов'язане з інфляційними процесами, переглядом оцінки майна, або мінімальними інвестиціями в розвиток комунальної інфраструктури.

Проте, у 2023 році вартість комунального майна значно зросла до 56 мільярдів гривень, що представляє суттєве збільшення на 8,3 мільярда гривень порівняно з попереднім роком. Відносне відхилення склало 17,40%, що

свідчить про важливі зміни в оцінці та управлінні цими активами. Незважаючи на введення в Україні воєнного стану, протягом звітного року продовжувалася робота в напрямку збільшення вартості комунального майна Криворізької міської територіальної громади шляхом прийняття до комунальної власності міста об'єктів житлового фонду, благоустрою, соціальної та інженерної інфраструктури, транспортних засобів державної та інших форм власності.

Такий стрибок може бути результатом ряду факторів, включаючи суттєві інвестиції в комунальну інфраструктуру, збільшення ринкової вартості майна, ефективну реконструкцію та модернізацію об'єктів, або ж зміну методології оцінки активів громади.

Загалом, стабільність із поступовим зростанням вартості комунального майна вказує на стійкий розвиток міської територіальної громади та її здатність зберігати і примножувати свій майновий потенціал. Це позитивно впливає на загальний фінансовий стан громади, оскільки збільшення вартості майна може сприяти підвищенню інвестиційної привабливості регіону, збільшенню доходів від оренди або продажу об'єктів, а також надає додаткові можливості для фінансування розвитку міської інфраструктури.

Розглянемо динаміку загальної демографічної ситуації в м. Кривий Ріг за 2021-2023 рр. (рис. 2.6).

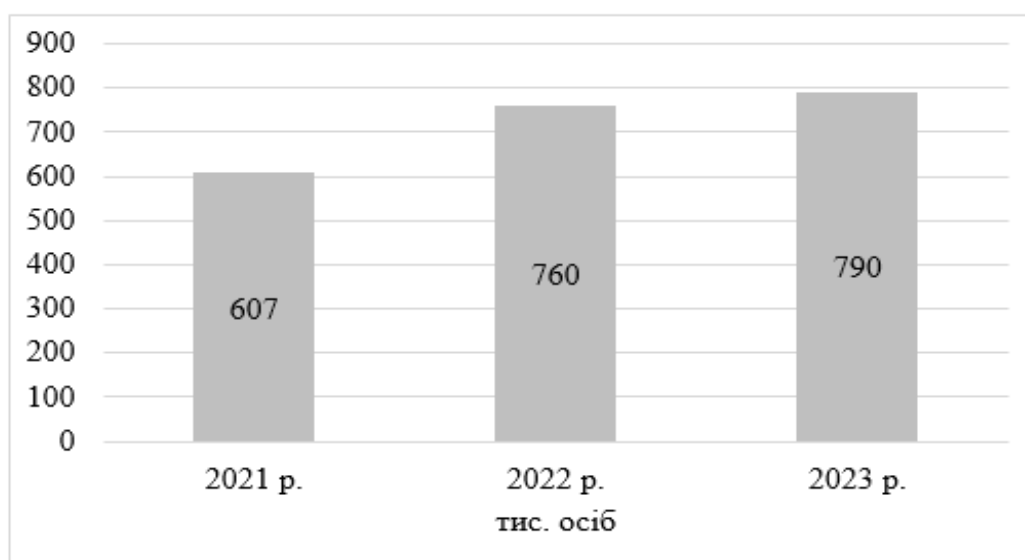

Рисунок 2.6 - Динаміка демографічної ситуації в м. Кривий Ріг за 2021-2023 рр.

Загальна демографічна ситуація в місті демонструє позитивну динаміку, яка відображається у стабільному зростанні чисельності населення протягом останніх трьох років. У 2021 році кількість жителів міста становила 607 тисяч осіб, що на той момент відповідало поточним демографічним тенденціям.

Проте вже у 2022 році спостерігався значний приріст населення на 153 тисячі осіб, що підняло загальну чисельність до 760 тисяч осіб. Це абсолютне відхилення на рівні 25,21% свідчить про вагомий демографічний підйом.

Демографічний підйом може бути результатом внутрішньої міграції, поліпшення соціально-економічних умов, або реалізації програм, спрямованих на залучення нових мешканців.

У 2023 році зростання продовжилося, хоча і менш значними темпами: населення збільшилося ще на 30 тисяч осіб, досягнувши 790 тисяч. Відносне відхилення за цей період становило 3,95%, що також вказує на стабільний, хоча і більш помірний приріст. Такі показники можуть бути обумовлені тим, що місто поступово наближається до своєї демографічної ємності.

Розглянемо динаміку кількості офіційно працевлаштованих за підсумками проведених превентивних заходів підприємцями м Кривого Рогу за 2021-2023 рр. (рис. 2.7).

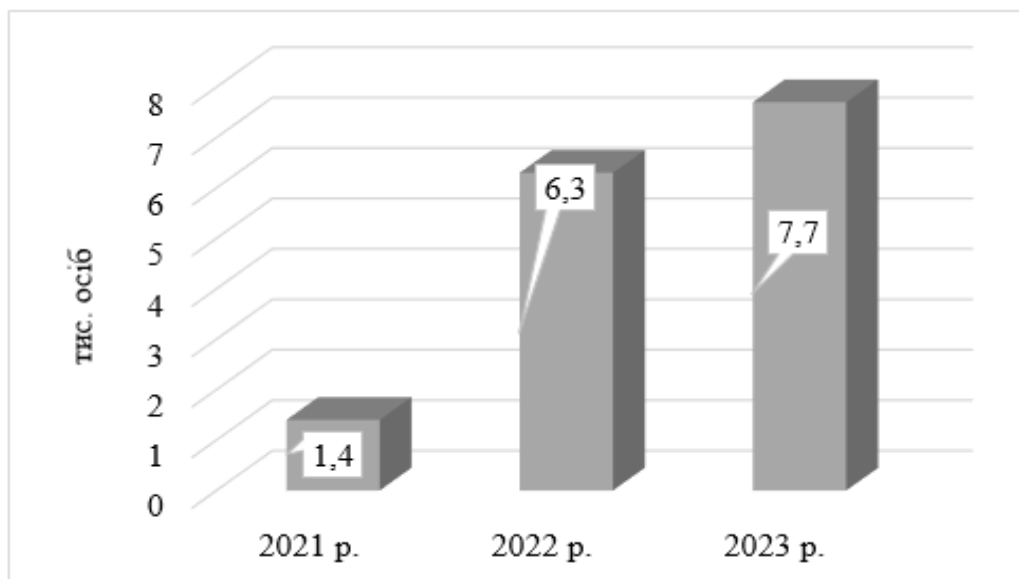

Рисунок 2.7 - Динаміка кількості офіційно працевлаштованих за підсумками проведених превентивних заходів підприємцями у м. Кривий Ріг за 2021-2023 рр.

Кількість офіційно працевлаштованих осіб у місті значно зростає протягом останніх трьох років, що свідчить про ефективність проведених превентивних заходів у боротьбі з неофіційною зайнятістю. У 2021 році число офіційно працевлаштованих осіб становило лише 1,4 тисячі, що вказувало на необхідність активізації зусиль для підвищення рівня легального працевлаштування. У 2022 році, завдяки впровадженню цілеспрямованих заходів, таких як інформаційні кампанії, посилення контролю за дотриманням трудового законодавства та співпраця з роботодавцями, кількість офіційно працевлаштованих зростає до 6,3 тисяч осіб. Це відповідає абсолютному приросту на 4,9 тисяч осіб, що вказує на значне покращення ситуації, з відносним зростанням у 350 %.

Ця позитивна динаміка продовжилася і в 2023 році, коли кількість офіційно працевлаштованих осіб збільшилася ще на 1,4 тисячі, досягнувши 7,7 тисяч. Хоча темпи приросту були дещо меншими порівняно з попереднім періодом, відносне зростання на 22,22% свідчить про те, що заходи з легалізації працевлаштування продовжують приносити плоди. Така динаміка відображає послідовну роботу органів влади та інших зацікавлених сторін у створенні умов, які стимулюють роботодавців і працівників до оформлення трудових відносин у правовому полі.

Зростання офіційного працевлаштування має низку позитивних наслідків для міста. По-перше, це сприяє збільшенню надходжень до бюджету за рахунок податкових відрахувань, що дозволяє фінансувати важливі соціальні програми та інфраструктурні проекти. По-друге, офіційно працевлаштовані громадяни отримують доступ до соціальних гарантій, таких як пенсійне забезпечення, медичне страхування, відпустки тощо, що підвищує рівень їхнього соціального захисту і добробуту.

Таким чином, результати проведених превентивних заходів у сфері працевлаштування є значним досягненням у формуванні прозорого та справедливого ринку праці, що є основою для стійкого соціально-економічного розвитку міста.

Розглянемо динаміку витрат на виконання заходів у житлово-комунальних сферах м. Кривого Рогу за 2021-2023 рр. (рис. 2.8).

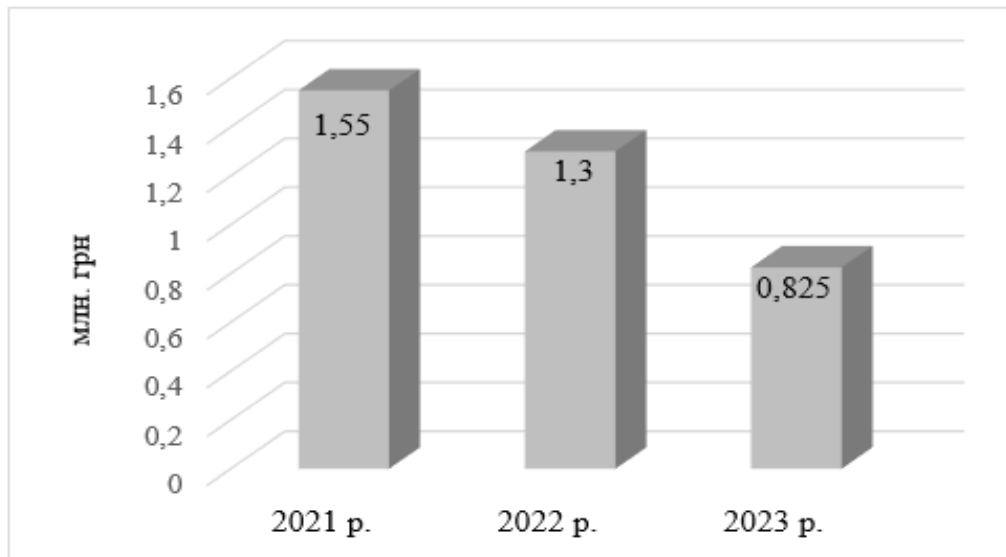

Рисунок 2.8 - Динаміка витрат на виконання заходів у житлово-комунальних сферах м. Кривий Ріг за 2021-2023 рр.

Витрати на заходи у житлово-комунальних сферах протягом останніх трьох років демонструють чітку тенденцію до зменшення, що вказує на скорочення фінансових ресурсів, виділених на підтримку та розвиток цих важливих секторів. У 2021 році загальні витрати на житлово-комунальні заходи становили 1,55 мільйона гривень. Проте вже у 2022 році витрати скоротилися до 1,3 мільйона гривень, що відображає абсолютне зменшення на 0,250 мільйона гривень. Відносне відхилення в цьому періоді становило - 16,13%, що вказує на помітне зниження фінансування на 16,13%.

Основна увага міської влади зосереджувалася на організації роботи в сфері благоустрою, дорожньо-мостового господарства та житлової політики, діяльності підпорядкованих комунальних підприємств житлово-комунальної сфери, сприянні їх розвитку, а також створення комфортних умов для життя криворіжців.

Подальше зменшення витрат продовжилося і в 2023 році, коли обсяг фінансування знизився до 0,825 мільйона гривень. Це абсолютне зменшення на 0,475 мільйона гривень порівняно з 2022 роком є значним, а відносне

відхилення склало 36,54%.

Таке скорочення фінансових ресурсів свідчить про зменшення пріоритетності житлово-комунальної сфери в бюджетній політиці на тлі можливих економічних викликів або необхідності перенаправлення коштів на інші термінові потреби.

Зменшення витрат на житлово-комунальні сфери може мати серйозні наслідки для якості обслуговування населення та стану інфраструктури. Можливі негативні наслідки включають зниження ефективності роботи комунальних служб, погіршення стану житлового фонду, затримки у проведенні ремонту та модернізації інфраструктури.

Для забезпечення стабільного функціонування житлово-комунальної сфери важливо виявити баланс між необхідністю економії та потребами громадян у високоякісному обслуговуванні. Подальші кроки можуть включати перегляд бюджетних планів, пошук альтернативних джерел фінансування або оптимізацію витрат, щоб зменшити негативні наслідки від зменшення фінансування.

Розглянемо динаміку обслуговування громадян, які були надані органами місцевого самоврядування м. Кривий Ріг за 2021-2023 рр. (рис. 2.9).

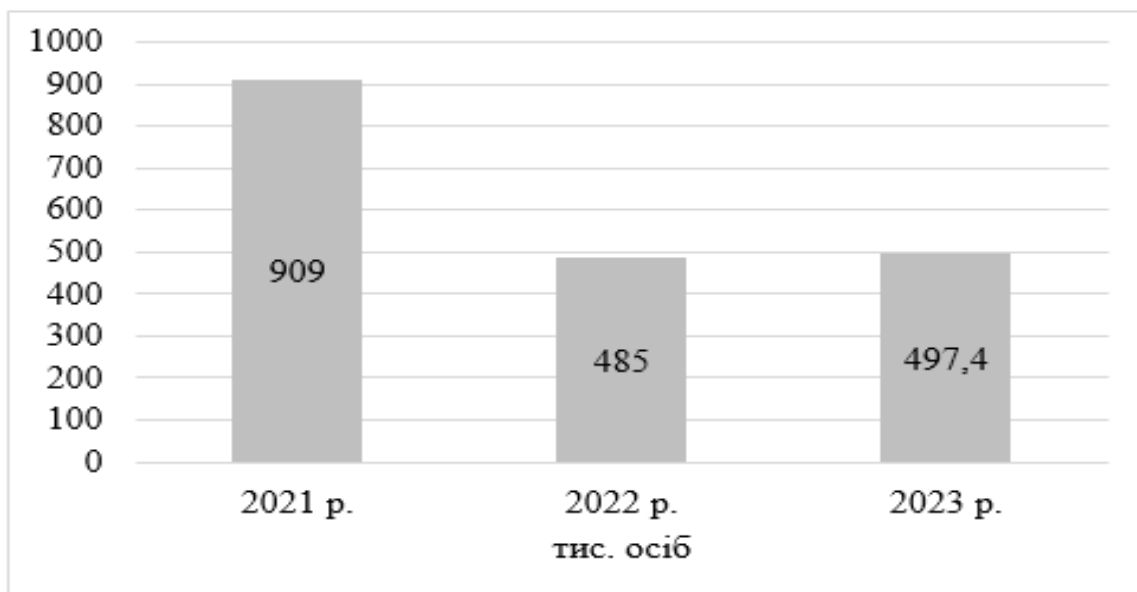

Рисунок 2.9 - Кількість осіб, яких було обслуговано офісами послуг органів місцевого самоврядування м. Кривого Рогу за 2021-2023 рр.

Обслуговування офісами місцевого самоврядування за останні три роки показує суттєві коливання в кількості осіб, що звертаються за послугами до цих органів. У 2022 році спостерігалось значне зменшення кількості обслугованих осіб на 424 тисячі, що еквівалентно зменшенню на 46,64%. Таке значне скорочення може бути обумовлене різними факторами, такими як тимчасові проблеми в роботі офісів, зміни в організації надання послуг, або ж можливе зниження довіри з боку населення до місцевих органів самоврядування через якість обслуговування чи зовнішні економічні та соціальні обставини.

Однак у 2023 році спостерігалось позитивна динаміка: кількість осіб, обслугованих офісами місцевого самоврядування, зросла на 12,4 тисячі, що відповідає відносному зростанню на 2,56%. Це може свідчити про відновлення довіри до цих послуг і поліпшення їх якості або доступності. Таке зростання може бути результатом впровадження нових ініціатив або реформ, спрямованих на покращення роботи офісів, покращення умов обслуговування, або ж надання нових послуг, що відповідають потребам громадян.

Важливо, щоб місцеві органи самоврядування проаналізували причини коливань у кількості обслугованих осіб, щоб зрозуміти, що саме стало фактором зменшення у 2022 році та що сприяло зростанню у 2023 році. Це дозволить не лише підтримувати позитивні тенденції, але й вчасно реагувати на можливі проблеми.

Подальші кроки можуть включати моніторинг задоволеності клієнтів, вдосконалення процесів обслуговування, а також активне залучення громадськості до розробки та вдосконалення послуг, що забезпечить стабільний рівень довіри та задоволеності населення.

Розглянемо динаміку кількості офіційно зареєстрованих переміщених осіб у м. Кривий Ріг за 2021-2023 рр. (рис. 2.10).

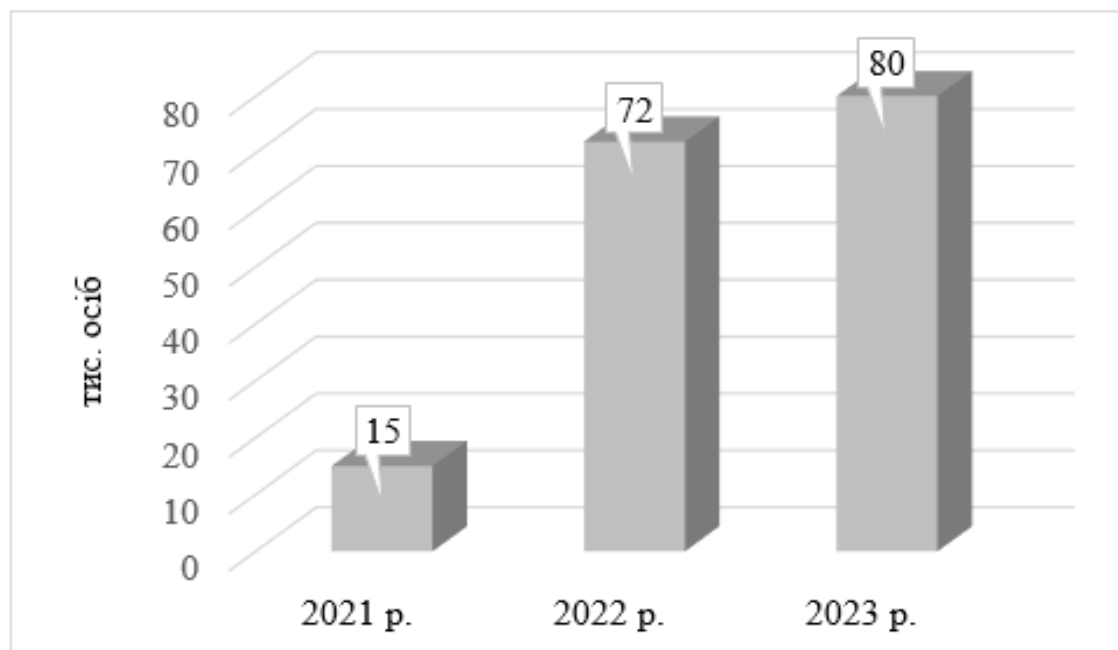

Рисунок 2.10 - Динаміка кількості офіційно зареєстрованих переміщених осіб у місті Кривий Ріг за 2021-2023 рр.

Кількість переміщених осіб продемонструвала значне зростання протягом останніх трьох років, що вказує на серйозні зміни в демографічній ситуації регіону. У 2021 році число переміщених осіб становило 15 тисяч. У 2022 році відбулося різке збільшення цієї цифри до 72 тисяч осіб, що представляє абсолютне зростання на 57 тисяч осіб і відносне збільшення на 380%. Це суттєве підвищення може бути результатом численних факторів, таких як внутрішні конфлікти, економічні труднощі, природні катастрофи або значні соціальні зміни, які змусили велику кількість людей залишити свої місця проживання.

У 2023 році кількість переміщених осіб знову зросла до 80 тисяч, що відповідає приросту на 8 тисяч осіб порівняно з попереднім роком і відносному зростанню на 11,11%. Це продовжене зростання може вказувати на тривалість та масштабність міграційних процесів, які не зменшуються, а можливо, навіть посилюються. Таке зростання може бути обумовлене як внутрішніми факторами, такими як соціально-економічні труднощі, політична нестабільність чи подальші природні катастрофи, так і зовнішніми факторами,

такими як міжнародні конфлікти або глобальні кризи.

Цей демографічний тренд потребує ретельного аналізу та відповідних дій з боку державних і місцевих органів влади. Важливо зрозуміти причини переміщення осіб, щоб ефективно реагувати на потреби цих людей і забезпечити їм необхідну підтримку. Можливі заходи можуть включати надання гуманітарної допомоги, створення тимчасових житлових умов, забезпечення медичної та соціальної допомоги, а також розробку стратегій для інтеграції переміщених осіб у нові громади.

Розглянемо динаміку виділених коштів у м. Кривий Ріг на соціальне забезпечення за 2021-2023 рр. (рис. 2.11).

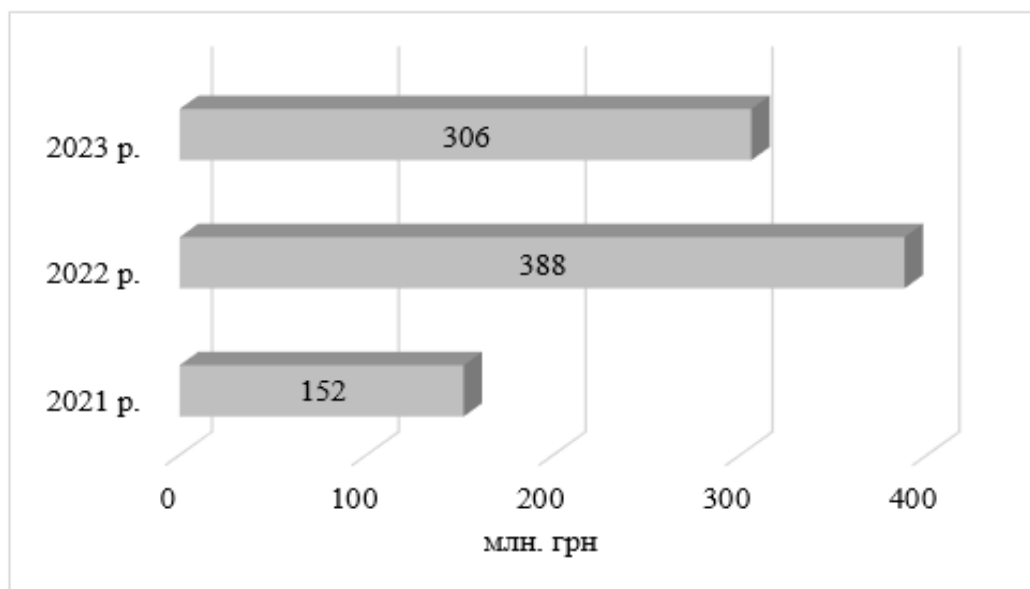

Рисунок 2.11 - Динаміка виділених коштів м. Кривого Рогу на соціальне забезпечення за 2021-2023 рр.

У 2022 році фінансування соціального забезпечення зазнало значного зростання, яке склало 236 мільйонів гривень або 155,26% порівняно з попереднім роком.

Це підвищення могло бути спричинене необхідністю посилення соціальної підтримки населення через економічні труднощі, інфляційні процеси або соціальні зміни.

Зростання бюджету на соціальне забезпечення у 2022 році може також

відображати впровадження нових соціальних програм, підвищення соціальних виплат або збільшення фінансування існуючих ініціатив, спрямованих на покращення умов життя для найбільш вразливих верств населення.

Однак, у 2023 році ситуація змінилася, і витрати на соціальне забезпечення скоротилися на 82 мільйони гривень, що еквівалентно зменшенню на 21,13% порівняно з попереднім роком. Це скорочення може бути результатом зміни пріоритетів у бюджетній політиці, скорочення доходів бюджету або необхідності переорієнтування ресурсів на інші термінові потреби.

Нестабільність у фінансуванні соціального забезпечення може мати серйозні наслідки для соціального благополуччя населення. Скорочення бюджету на соціальні програми може призвести до зменшення виплат соціальної допомоги, зниження якості медичних та освітніх послуг, скорочення програми підтримки для соціально незахищених верств населення, а також до загального зменшення доступу до соціальних послуг. Це може погіршити соціальні умови для багатьох людей і підвищити рівень соціальної напруги.

Для забезпечення стабільного фінансування соціальних програм важливо, щоб органи влади розробляли стратегії для управління бюджетними ресурсами, що включають планування та моніторинг витрат, оптимізацію бюджету, а також забезпечення прозорості у розподілі фінансів. Також необхідно звернути увагу на можливі способи покращення економічної ситуації, які можуть забезпечити більш стійке фінансування соціальних програм у майбутньому.

Розглянемо динаміку обсягу фінансування закладів культури м. Кривого Рогу за 2021-2023 рр. (рис. 2.12).

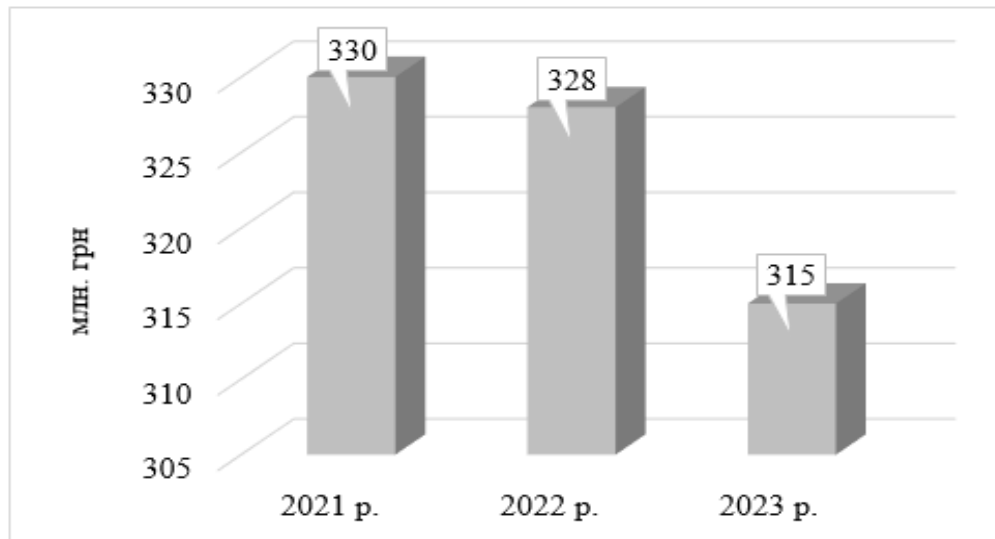

Рисунок 2.12 - Динаміка обсягу фінансування закладів культури м. Кривого Рогу за 2021-2023 рр.

Фінансування культурних закладів за останні два роки демонструє тенденцію до зменшення, що відзначається як абсолютними, так і відносними показниками. У 2022 році бюджет на культурні заклади скоротився на 2 мільйони гривень, що відповідає відносному зменшенню на 0,61% порівняно з попереднім роком. Це скорочення може бути наслідком необхідності оптимізації витрат у відповідь на бюджетні обмеження або зміну пріоритетів у фінансуванні культурних програм.

У 2023 році ситуація погіршилася: фінансування культурних закладів зменшилося на ще 13 мільйонів гривень, що складає відносне зниження на 3,96%. Це значне скорочення свідчить про подальше зменшення ресурсів, виділених на культуру, і може мати серйозні наслідки для сектору.

Зменшення фінансування може привести до скорочення кількості культурних заходів, зменшення підтримки для місцевих художників і культурних організацій, погіршення технічного забезпечення та стану культурних об'єктів. Скорочення видатків на культуру також може вплинути на культурний розвиток і доступність культурних послуг для населення.

Розглянемо динаміку обсягу фінансування галузі охорони здоров'я м. Кривого Рогу за 2021-2023 рр. (рис. 2.13).

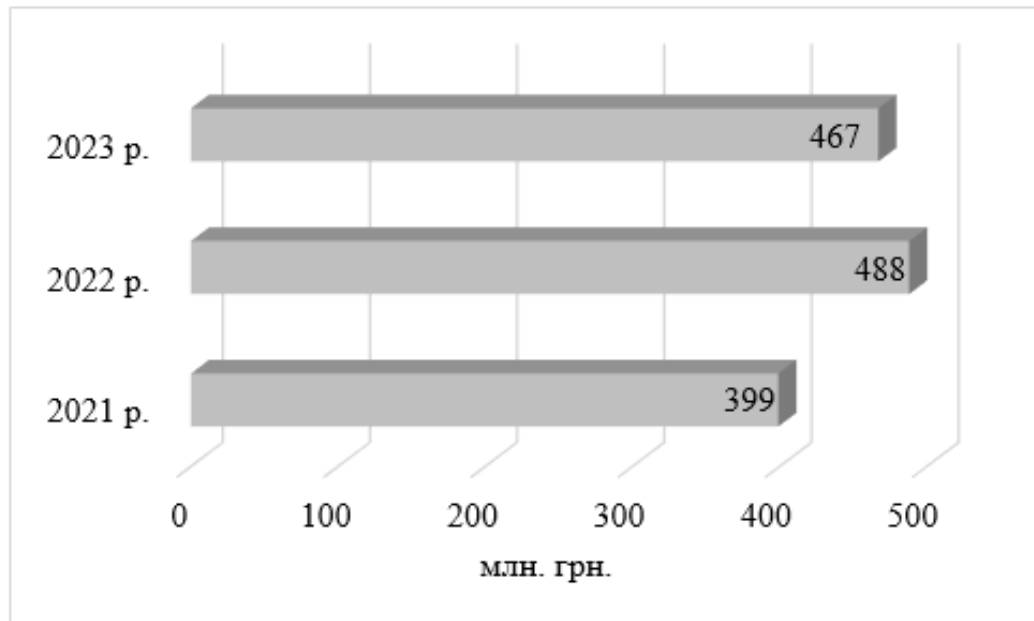

Рисунок 2.13 - Динаміка обсягу фінансування галузі охорони здоров'я м. Кривого Рогу за 2021-2023 рр.

Фінансування галузі охорони здоров'я у 2022 році зазнало значного зростання на 89 мільйонів гривень, що відповідало відносному збільшенню на 22,31% порівняно з попереднім роком. На це підвищення бюджету суттєво вплинув початок повномасштабної війни, життєстійкість та обороноздатність Кривого Рогу залежать, у числі інших факторів, від безперервного функціонування галузі охорони здоров'я. Наразі всі медичні заклади забезпечено генераторами та резервним запасом медикаментів.

Надання якісної доступної вчасної медичної допомоги військовим, жителям Криворізької міської територіальної громади та внутрішньо переміщеним особам, стабільна робота закладів охорони здоров'я під час воєнного стану стали основними пріоритетами міської влади та Ради оборони м. Кривого Рогу.

В умовах воєнного стану в місті створено та працює госпітальна база для надання медичної допомоги бійцям. Її забезпечено в повному обсязі лікарськими засобами, необхідним обладнанням, медичним персоналом,

розгорнуто необхідну кількість ліжок, створено запас донорської крові та її компонентів, у достатній кількості є кисень, відпрацьовано систему безперебійного електропостачання.

На вдосконалення організації спеціалізованої та стаціонарної медичної допомоги, покращення матеріально-технічної бази всіх підрозділів лікувально-профілактичних закладів спеціалізованої та стаціонарної медичної допомоги, забезпечення ефективного використання обладнання спрямовано 154,4 млн грн.

Проте у 2023 році фінансування галузі охорони здоров'я зменшилося на 21 мільйон гривень, що складає відносне зменшення на 4,30%. Це скорочення може бути зумовлене кількома факторами. Можливо, відбулася зміна пріоритетів у бюджетній політиці, що призвела до переорієнтування фінансових ресурсів на інші сфери. Іншим можливим фактором є економічні труднощі, які змусили уряд переглянути видатки та оптимізувати бюджет. Зменшення фінансування в 2023 році може мати різні наслідки для системи охорони здоров'я.

Проаналізувавши всі 13 соціально-економічних показників розвитку Кривого Рогу за період 2021-2023 років можна зробити загальний висновок про загальну нестабільність у різних аспектах міського життя. З одного боку, є позитивні тенденції, зокрема, зростання чисельності внутрішньо переміщених осіб та офіційно працевлаштованих. З іншого боку, спостерігається зменшення фінансування в ключових сферах, таких як освіта, культура, житлово-комунальне господарство та охорона здоров'я. Це вказує на необхідність впровадження стратегії ефективного перерозподілу ресурсів для забезпечення сталого розвитку міста.

Російська агресія, що розпочалась у 2022 році, істотно вплинула на економічну ситуацію Кривого Рогу, спричинивши глибоку кризу в багатьох його секторах. Через бойові дії було зупинено виробництво, втрачені території та зруйновано важливу інфраструктуру, включаючи дороги, мости,

енергетичні об'єкти та житлові будинки. Відновлення цієї інфраструктури потребуватиме десятиліть та значних фінансових витрат.

Внаслідок війни понад 70 тисяч осіб були змушені переселитись до Кривого Рогу або залишити свої домівки, що призвело до низки соціальних і економічних проблем, зокрема, зростання витрат на соціальні програми та зниження загальної економічної активності. Водночас місто змушене було перебудувувати свою економіку, переорієнтуючи її на нові ринки і розвиваючи такі галузі, як військова промисловість та інформаційні технології - один з небагатьох стабільних секторів економіки.

Зниження фінансування важливих сфер може негативно позначитися на якості життя, особливо для вразливих груп населення, які залежать від соціальних послуг. У зв'язку з цим надзвичайно важливо розробити стратегії для раціонального використання обмежених ресурсів та запобігання подальшому скороченню фінансування. Це стане запорукою збереження соціальної стабільності та стимулювання економічного розвитку.

Важливою складовою є залучення громадськості до процесу прийняття рішень, щоб врахувати потреби та пріоритети мешканців міста. Розробка довгострокових планів та адаптація до нових умов дозволить Кривому Рогу подолати існуючі виклики і забезпечити подальше зростання добробуту його жителів.

2.3 Шляхи удосконалення регулювання соціально-економічного розвитку територій

Шляхи удосконалення регулювання СЕР територій можуть включати низку стратегічних і практичних кроків, спрямованих на підвищення ефективності управління, зниження регіональних диспропорцій та забезпечення сталого розвитку. Вважаємо за потрібне запропонувати декілька напрямів для удосконалення СЕР територій:

1. Децентралізація влади та посилення місцевого самоврядування [43].:

1.1 Розширення повноважень місцевих органів влади дасть змогу краще враховувати специфіку кожного регіону, оперативно реагувати на потреби громад і ефективно управляти ресурсами.

1.2 Залучення місцевих громад до процесу планування і реалізації економічних і соціальних ініціатив сприятиме кращій адаптації до місцевих умов.

2. Удосконалення фінансової підтримки регіонів:

2.1 Підвищення прозорості та ефективності використання державних і місцевих бюджетів.

2.2 Вдосконалення механізмів міжбюджетних трансфертів, а також запровадження програм фінансування інфраструктурних проєктів на місцях, зокрема через державно-приватне партнерство.

2.3 Створення стимулів для залучення приватних інвестицій в регіональний розвиток.

3. Розвиток інфраструктури:

3.1 Вдосконалення транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури як основи для економічного зростання регіонів.

3.2 Створення умов для розвитку смарт-міст, інтеграція інноваційних технологій у повсякденне життя територій, включаючи зелену енергетику та ефективне використання ресурсів [43].

4. Стимулювання розвитку людського капіталу:

4.1 Підвищення рівня освіти, професійної підготовки та перепідготовки кадрів для задоволення потреб сучасної економіки, особливо в таких сферах як інформаційні технології, екологія, аграрний сектор.

4.2 Створення програм, спрямованих на збереження та розвиток талановитих кадрів в регіонах, що включають підтримку стартапів та інноваційних підприємств.

5. Розвиток сільських та віддалених територій:

5.1 Стимулювання аграрного сектору, зокрема через розвиток органічного землеробства, малих і середніх фермерських господарств, що

забезпечить робочі місця і зменшить міграцію з сільських регіонів.

5.2 Підтримка соціальних проєктів, орієнтованих на покращення якості життя в сільській місцевості [43].

6. Інтеграція екологічних аспектів у розвиток територій:

6.1 Впровадження програм сталого розвитку, орієнтованих на збереження довкілля, зменшення забруднення і використання відновлювальних джерел енергії.

6.2 Розвиток екологічного туризму та зелених інфраструктурних проєктів для підтримки місцевої економіки.

7. Покращення державного регулювання і планування:

7.1 Створення та впровадження чітких стратегічних документів і планів, які сприяють комплексному розвитку регіонів на основі аналізу їхніх потреб та потенціалу.

7.2 Поліпшення координації між державними органами, місцевими адміністраціями та бізнесом для ефективного виконання регіональних програм [44].

Таким чином, на нашу думку, удосконалення регулювання СЕР територій України потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення управлінських, фінансових, соціальних і екологічних аспектів. Важливими факторами для досягнення успіху є децентралізація, стимулювання інвестицій, розвиток інфраструктури та активна участь громадян у процесах планування та реалізації ініціатив.

Проаналізувавши різні літературні джерела, підходи та методи науковців, а також досвід зарубіжних країн, запропонуємо власний алгоритм, який дозволить удосконалити регулювання СЕР територій в Україні:

1. Аналіз та оцінка поточного стану території [44].

- збір і аналіз даних: оцінка соціально-економічної ситуації на рівні окремих територій (регіонів, міст, сіл) шляхом збору статистичних даних, проведення соціальних та економічних досліджень.

- ідентифікація проблем і потреб: виявлення основних проблем і потреб

території, таких як рівень безробіття, стан інфраструктури, доступ до соціальних послуг, екологічні проблеми, рівень життя населення тощо.

- SWOT-аналіз : аналіз сильних і слабких сторін території, а також зовнішніх можливостей і загроз для її розвитку.

2. Розробка стратегії розвитку території [44].

- формулювання цілей та пріоритетів: визначення основних цілей СЕР території, таких як зниження рівня безробіття, розвиток інфраструктури, покращення соціальних послуг, залучення інвестицій, розвиток малого і середнього бізнесу.

- стратегічне планування: розробка стратегічного плану розвитку території на коротко- та довгострокову перспективу, а також врахування особливостей кожної території, її потенціалу та специфіки.

- участь громадськості: залучення громадян та місцевих органів до процесу формулювання стратегії через громадські слухання, опитування, форуми для збору ідей і пропозицій.

3. Визначення джерел фінансування та ресурсів

- бюджетне фінансування: розподіл бюджетних коштів на реалізацію планів розвитку та міжбюджетні трансферти, державні інвестиційні програми та субсидії для окремих регіонів.

- залучення інвестицій: створення умов для залучення як державних, так і приватних інвестицій в розвиток регіонів, це включає спрощення процедур для інвесторів, зниження податкового навантаження, розвиток інфраструктури.

4. Розробка та впровадження конкретних програм і заходів [44].

- розробка інфраструктурних проєктів : реалізація проєктів з модернізації доріг, енергетичних мереж, водопостачання та водовідведення, будівництва соціальних об'єктів.

- підтримка місцевих підприємців і бізнесу : створення програм підтримки малого та середнього бізнесу, залучення підприємців до місцевої економіки через гранти, пільги, кредитування.

5. Забезпечення ефективного управління і координації

- розвиток інституційної спроможності: забезпечення належного функціонування органів місцевого самоврядування та центральних органів, які відповідають за регулювання СЕР.

- взаємодія між державними та місцевими органами: розробка ефективної системи координації між органами влади різних рівнів для забезпечення злагодженого впровадження планів і програм.

- інформаційне забезпечення : створення ефективних механізмів обміну інформацією, що дозволяють місцевим органам та громадськості отримувати актуальні дані про стан розвитку території.

6. Впровадження та моніторинг виконання [44].

- реалізація програм та проектів : початок реалізації затверджених програм і заходів, включаючи залучення виконавців, підготовку технічних завдань, тендери та укладання договорів.

- моніторинг виконання: оцінка ефективності впровадження програм через регулярний моніторинг, використання індикаторів ефективності для оцінки результатів.

7. Оцінка результатів і підготовка до наступного етапу [44].

- підсумкова оцінка ефективності: оцінка досягнутих результатів після виконання основних етапів розвитку, це також включає оцінку впливу на СЕР території, соціальну стабільність, рівень життя, екологічну ситуацію.

- підготовка до наступного етапу: на основі отриманих результатів розробляється нова стратегія на наступні роки, з урахуванням змін у ситуації, нових викликів та можливостей.

Алгоритм удосконалення регулювання СЕР територій є комплексним і багаторівневим процесом, що вимагає участі різних рівнів управління, громадськості та бізнесу. Його ефективність залежить від прозорості управлінських процесів, правильної оцінки потреб території, а також здатності реагувати на зміни та виклики в реальному часі.

Для прикладу застосування запропонованого нами алгоритму

проаналізуємо його на прикладі м. Кривий Ріг, розглянемо, як кожен етап алгоритму може бути реалізований на основі реальних даних та особливостей цього міста:

1. Аналіз та оцінка поточного стану території.

1.1 Збір актуальних статистичних даних:

- рівень безробіття: за даними Державної служби статистики, рівень безробіття в Кривому Розі у 2023 році становить 10,4%. У порівнянні з середньо-українським рівнем безробіття (8,0%), це досить високий показник.

- статистика щодо підприємств: в Кривому Розі зареєстровано понад 3 000 підприємств. Проте малий та середній бізнес представлений слабко — лише 7% від загальної кількості підприємств займаються малим бізнесом. Більшість підприємств належать гірничо-металургійній та супутнім галузям.

- стан інфраструктури: згідно з даними міської ради, понад 60% доріг у Кривому Розі потребують капітального ремонту, крім того, значна частина житлових будинків в місті, збудованих у радянські часи, потребує модернізації та оновлення.

1.2 Виявлення основних проблем:

- високий рівень безробіття серед молоді: за статистикою, 18% молоді віком 18-35 років у Кривому Розі є безробітними. Це один із найбільших показників серед великих українських міст.

- поганий стан дорожньої інфраструктури: Кривий Ріг має понад 2 500 км доріг, з яких близько 40% потребують капітального ремонту. Громадський транспорт, що обслуговує місто, старий і має низький рівень обслуговування, тому його модернізація є нагальним завданням.

- екологічні проблеми: Кривий Ріг займає одне з перших місць серед українських міст за рівнем забруднення повітря, тобто викиди забруднюючих речовин перевищують нормативи, що призводить до високого рівня респіраторних захворювань у місті — статистика показує, що захворювання на респіраторні хвороби в Кривому Розі трапляються на 35% частіше, ніж в середньому по Україні.

- недостатня кількість соціальних об'єктів: в місті існує дефіцит сучасних шкіл та дитячих садків — на 1000 осіб у Кривому Розі припадає лише 1,2 школи (для порівняння, в інших містах України цей показник становить 1,5-1,8 школи на 1000 осіб). Також не вистачає спортивних та культурних центрів, особливо у віддалених районах.

1.3 SWOT-аналіз:

- сильні сторони: Кривий Ріг — великий індустріальний центр з потужною гірничо-металургійною промисловістю, що займає більше 10% від загального обсягу промислового виробництва України. Місто має хорошу транспортну інфраструктуру з наявністю залізничних шляхів та аеропорту.

- слабкі сторони: високий рівень забруднення повітря, велика залежність від металургійної промисловості, дефіцит висококваліфікованої робочої сили.

- можливості: розвиток інфраструктури міста, диверсифікація економіки, залучення інвестицій в нові галузі, розвиток малого та середнього бізнесу, екологічні та інноваційні проекти, а також розвиток туристичного потенціалу.

- загрози: подальше погіршення екологічної ситуації, економічна залежність від металургійного сектору, можливі економічні кризи через нестабільність на світових ринках.

2. Розробка стратегії розвитку території.

2.1 Визначення ключових цілей:

- зниження рівня безробіття: у Кривому Розі рівень безробіття на 2023 рік становить 10%, що вищий за середньо-український рівень безробіття (8%). Одним із головних завдань є зниження цього показника шляхом розвитку малого та середнього бізнесу, зокрема в нових сферах, таких як інформаційні технології (ІТ) і екологічні стартапи. Очікується, що до 2028 року безробіття серед молоді у віці 18-35 років знизиться до 5%.

- поліпшення екологічної ситуації: Кривий Ріг є одним з найбільш забруднених міст України через діяльність металургійних комбінатів, де рівень забруднення викидами двоокису сірки та пилу перевищує гранично

допустимі норми. За даними екологічних досліджень, викиди забруднюючих речовин у атмосферу складають близько 150 тис. тонн на рік. Стратегія передбачає зниження цього показника на 20% протягом наступних 5 років, що включає модернізацію виробництва та збільшення зелених зон у місті.

- розвиток інфраструктури: всього в Кривому Розі нараховується понад 2500 км доріг, із яких близько 40% потребують капітального ремонту. Окрім ремонту доріг, важливим кроком є створення нових автобусних маршрутів та вдосконалення роботи громадського транспорту. У найближчі 3 роки планується відремонтувати 40% доріг міста.

- підвищення якості соціальних послуг: Кривий Ріг потребує будівництва нових соціальних об'єктів. Місто вже відчуває дефіцит шкіл та медичних установ. За даними департаменту освіти, понад 50% шкіл Кривого Рогу мають потребу в реконструкції та модернізації. Планується збудувати не менше 10 нових шкіл та лікарень до 2028 року, а також створити спортивні та культурні центри, зокрема у віддалених районах, таких як Інгулець та Саксаганський.

2.2 Стратегічне планування:

- короткострокова перспектива (1-3 роки): реалізація екологічних проектів, зокрема модернізація металургійних комбінатів для зменшення викидів забруднюючих речовин, створення нових підприємств у сферах ІТ, екології та туризму, що сприятиме зменшенню рівня безробіття серед молоді, модернізація інфраструктури, зокрема ремонт доріг і вдосконалення громадського транспорту, створення програм підтримки малого бізнесу, зокрема в екологічних технологіях та інноваційних сферах.

- довгострокова перспектива (5-10 років): трансформація Кривого Рогу в центр високих технологій та інновацій, зокрема в галузі альтернативної енергетики, розширення культурної та спортивної інфраструктури, включаючи збудування нових стадіонів та культурних центрів, збільшення площі зелених зон у місті на 15% до 2030 року.

2.3 Участь громадськості:

Участь громадськості у визначенні напрямів розвитку є важливою складовою стратегії. Згідно з опитуванням, проведеним у 2023 році серед 2000 мешканців, 68% респондентів підтримують проведення громадських слухань для визначення пріоритетів розвитку міста. Зокрема, мешканці найбільше наголошують на потребі у поліпшенні громадського транспорту та покращенні екологічної ситуації в місті.

3. Визначення джерел фінансування та ресурсів.

3.1 Місцеве та державне фінансування:

Місцевий бюджет Кривого Рогу у 2023 році становить близько 15 млрд грн. Більшу частину бюджету витрачають на соціальні потреби та інфраструктуру, але для реалізації великих інфраструктурних проектів необхідно залучити додаткові кошти. Очікується, що за допомогою місцевого фінансування буде реалізовано близько 40% планованих проектів, зокрема ремонт доріг та будівництво нових шкіл. Також необхідно збільшити частку державних фінансів на модернізацію великих інфраструктурних об'єктів, таких як водопостачання та електричні мережі.

3.2 Залучення інвестицій:

Кривий Ріг має потенціал для залучення інвестицій у такі галузі, як ІТ, екологічні стартапи та альтернативні джерела енергії. У 2023 році місто залучило інвестицій на суму 2,5 млрд грн у розвиток малого та середнього бізнесу, але цей показник потребує значного зростання. Плани на найближчі роки включають створення спеціальних економічних зон та підтримку інвестиційних ініціатив через надання податкових пільг для підприємців у нових секторах економіки, таких як ІТ, туризм, та екологічні технології.

3.3 Міжнародні гранти та кредити:

Залучення міжнародних фінансових установ є ключовим для реалізації екологічних проектів. У 2023 році Кривий Ріг отримав гранти від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) на суму 150 млн грн для реалізації проектів з модернізації виробництва та зменшення викидів забруднюючих речовин. Протягом наступних 5 років планується залучити ще

500 млн грн для реалізації нових екологічних ініціатив, включаючи розвиток альтернативної енергетики.

4. Розробка та впровадження конкретних програм і заходів.

4.1 Інфраструктурні проєкти:

За оцінками Криворізької міської ради, станом на 2023 рік понад 50% дорожньої мережі потребує капітального ремонту. В рамках програми модернізації до 2028 року планується відремонтувати більше 1000 км доріг, а також провести реконструкцію 10 важливих мостів. Окрім доріг, планується модернізація водопостачання та каналізації, що дозволить поліпшити якість життя понад 650 тис. мешканців.

4.2 Підтримка місцевих підприємців:

У місті планується створення інкубаторів для стартапів та надання грантів для розвитку нових підприємств, особливо у сферах ІТ, екологічних технологій та туристичних послуг. Згідно з результатами опитування серед підприємців, більше 60% підприємців Кривого Рогу підтримують ідею створення програм підтримки стартапів, особливо у сферах екології та технологій. Прогнозується, що до 2025 року кількість нових малих підприємств зросте на 15%.

4.3 Розвиток людського капіталу:

Підвищення кваліфікації населення є важливим напрямком стратегії. У 2023 році в місті працюють понад 30 центрів професійної підготовки, але тільки 10% безробітних мають доступ до курсів підвищення кваліфікації в нових сферах, таких як ІТ та екологія. Планується створення нових навчальних програм для безробітних, що дозволить підготувати до 10 тис. нових спеціалістів в галузі технологій, екології та підприємництва протягом наступних 5 років.

5. Забезпечення ефективного управління і координації.

5.1 Розвиток інституційної спроможності:

Згідно з даними Криворізької міської ради, в місті налічується понад 2000 органів місцевого самоврядування та служб, які відповідають за різні

аспекти життя міста. Однак, лише 15% з них мають доступ до сучасних технологій управління, що потребує модернізації та підвищення кваліфікації місцевих чиновників.

З метою підвищення ефективності управління містом буде проведено навчання для співробітників органів місцевого самоврядування за програмами управління проектами та використання цифрових технологій.

5.2 Взаємодія між органами влади:

Для успішної реалізації проектів розвитку потрібно активізувати співпрацю між міською радою, обласними органами влади та центральними органами уряду. За даними аналітичного звіту про ефективність управлінських структур у Кривому Розі, понад 70% великих інфраструктурних проектів потребують міжрегіональної координації для забезпечення фінансування та реалізації.

Прогнозується, що через 3 роки після запуску нових програм співпраця між органами влади буде посилена, зокрема завдяки створенню єдиної онлайн-платформи для обміну інформацією між різними рівнями управління.

5.3 Інформаційне забезпечення:

Створення онлайн-платформи для надання інформації громадянам щодо проектів розвитку міста є важливим етапом у підвищенні рівня прозорості і залучення громадськості до процесу прийняття рішень. За даними проведеного опитування серед 1500 мешканців Кривого Рогу, 85% респондентів підтримують ідею створення централізованої платформи для подачі пропозицій та моніторингу ходу реалізації проектів.

Залучення інформаційних технологій у сферу управління міським господарством може знизити бюрократичні затримки на 25% та підвищити ефективність управлінських рішень.

6. Впровадження та моніторинг виконання.

6.1 Реалізація програм:

Програми розвитку міської інфраструктури передбачають ремонти понад 350 км доріг в найближчі 5 років, зокрема в районах, де стан доріг є

найгіршим (наприклад, у Центрально-Міському та Жовтневому районах). За статистикою Криворізького департаменту транспорту, стан доріг в цих районах на 60% потребує капітального ремонту, що є одним із пріоритетних напрямів розвитку.

Прогнозується, що до кінця 2025 року на вулицях міста буде відремонтовано близько 40% доріг, що дозволить покращити транспортне сполучення між різними районами.

6.2 Моніторинг виконання:

Для моніторингу реалізації проектів будуть використані індикатори ефективності, що дозволяють оцінити виконання запланованих заходів. Одним із таких індикаторів є рівень задоволеності громадян якістю інфраструктури, що наразі складає 45% за даними опитування 2023 року. До 2028 року планується збільшити цей показник до 70% за рахунок поліпшення дорожнього покриття та розширення громадського транспорту.

Також буде введено систему незалежної оцінки ефективності великих інфраструктурних проектів, що дозволить знижувати ризики неефективного використання коштів.

6.3 Коригування заходів:

У разі затримок чи виявлення неефективності в процесі реалізації проектів, буде здійснюватися коригування планів. Наприклад, якщо терміни ремонту доріг або будівництва соціальних об'єктів затримуються через непередбачувані фактори (погода, відсутність матеріалів тощо), будуть внесені корективи в строки та обсяг робіт. Перші аналізи ефективності проектів показують, що затримки можуть становити до 15% від загального часу, тому необхідно гнучко підходити до планування.

7. Оцінка результатів і підготовка до наступного етапу.

7.1 Підсумкова оцінка ефективності:

Оцінка реалізації проектів буде проводитись за допомогою ключових індикаторів, таких як:

- рівень безробіття: за прогнозами, рівень безробіття до 2028 року має знизитися з поточних 10,4% до 7%.

- екологічний стан: зниження рівня забруднення повітря на 20% до 2030 року. За попередніми дослідженнями, це дозволить зменшити захворюваність на респіраторні хвороби на 15%.

- інфраструктура: прогнозується, що після завершення основних робіт з модернізації доріг до 2026 року буде покращено якість дорожнього покриття в 70% міських районів.

7.2 Залучення громадськості:

Протягом реалізації проектів буде активно залучатись громадськість через публічні слухання, онлайн-опитування та відкриті засідання міської ради. За даними останнього опитування, 80% мешканців Кривого Рогу готові брати участь у громадських слуханнях для вираження своїх побажань щодо розвитку міста.

7.3 Підготовка до наступного етапу:

Після завершення першої фази реалізації стратегії (2025-2028 роки) буде проведено комплексну оцінку досягнутих результатів. Це дозволить коригувати стратегію на наступні 5-10 років з урахуванням поточних досягнень і змін на ринку праці та в економіці.

Застосувавши запропонований нами алгоритм на прикладі м. Кривого Рогу можна стверджувати, що алгоритм дозволить комплексно підійти до вирішення соціально-економічних проблем міста, залучати місцеву громаду, оптимізувати використання ресурсів і забезпечити сталий розвиток території.

На нашу думку, також необхідним є удосконалення нормативно-правової бази СЕР територій, тому, спираючись на проаналізовані сучасні законодавчі акти України, хочемо запропонувати декілька кроків для удосконалення ефективності нормативно-правової бази СЕР в Україні (табл. 2.2):

Таблиця 2.2 Кроки до удосконалення нормативно-правової бази СЕР територій

№	Крок для удосконалення	Характеристика удосконалення
1	Удосконалення координації між різними рівнями влади	Потрібно чітко визначити ролі і відповідальність органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості для забезпечення ефективного управління соціально-економічним розвитком.
2	Зміцнення фінансової спроможності місцевих органів влади	Важливо підвищити ефективність використання бюджетних коштів, створити додаткові механізми фінансування місцевих програм розвитку, зокрема через залучення інвестицій та розвиток публічно-приватного партнерства.
3	Адаптація законодавства до європейських стандартів	Потрібно прискорити процес гармонізації українського законодавства з нормами ЄС, зокрема в сферах екології, енергоефективності та управління територіями.
4	Підвищення ефективності місцевих стратегій розвитку	Стратегії розвитку територій повинні бути більш чітко скоординованими з національними пріоритетами і враховувати реальні потреби та можливості місцевих громад. Підвищення їх ефективності можливе через залучення громадськості до процесів планування та реалізації.
5	Удосконалення правових інструментів для підтримки малого та середнього бізнесу	Регулювання інвестиційної та підприємницької діяльності на місцях повинно бути сприятливим для розвитку малого та середнього бізнесу, що є основою для забезпечення економічної стабільності в регіонах.

Хочемо також відмітити, що запропонований нами алгоритм удосконалення регулювання СЕР територій в Україні має кілька важливих відмінностей від вже інших існуючих підходів. Ось декілька ключових моментів, які виділяють запропонований нами алгоритм від вже існуючих:

1. Інтеграція громадськості та місцевих органів на всіх етапах:

Алгоритм, який нами запропоновано активно включає громадськість і місцеві органи на етапах формулювання стратегії розвитку та підготовки до реалізації програм. Це дає можливість адаптувати стратегії до реальних потреб місцевих громад і забезпечує більшу прозорість управлінських процесів, але в Україні на відміну від нашого підходу, деякі стратегії розвитку територій часто розробляються лише на рівні центральної влади, без належної консультації з місцевими громадами.

Наприклад, при розробці стратегії для розвитку сільських територій можуть не враховуватися специфічні потреби кожної окремої громади, що призводить до низької ефективності та недовольства населення.

Запропонована нами модель передбачає громадські слухання та опитування, що дає можливість не тільки отримувати відгуки від населення, а й включати їх ідеї та пропозиції в стратегію розвитку.

2. Стратегічне планування з урахуванням локальних умов і потенціалу територій:

Запропонований нами алгоритм підходить до стратегічного планування з врахуванням особливостей кожної конкретної території, що дозволяє розробляти індивідуальні стратегії з урахуванням їх реального потенціалу та проблем.

На відміну існуючих алгоритмів, які у випадку з державними програмами розвитку сільських територій, часто застосовуються уніфіковані стратегії, які не завжди враховують локальні особливості. Наприклад, програма розвитку інфраструктури може бути орієнтована на великі міста та агломерації, але не включати специфічні потреби віддалених сільських територій, де відсутня інфраструктура для малого бізнесу.

Запропонований нами підхід передбачає детальний аналіз і адаптацію стратегії до конкретних локальних умов, що дозволяє більш ефективно використовувати місцеві ресурси і відповідає на специфічні виклики територій.

3. Залучення міжнародних фінансових джерел та інвестицій:

Алгоритм, який ми пропонуємо передбачає не лише використання бюджетного фінансування, а й залучення міжнародних грантів та кредитів, що дозволяє диверсифікувати джерела фінансування і зменшити залежність від державного бюджету.

В нашому запропонованому алгоритму враховується можливість міжнародних фінансових установ і є можливість для створення умов для залучення як державних, так і приватних інвестицій, що дозволяє ефективно реалізувати соціальні і інфраструктурні проекти без великого навантаження на державний бюджет.

4. Підтримка розвитку малого та середнього бізнесу:

На відміну від існуючих алгоритмів, ми пропонуємо та акцентуємо особливу увагу на підтримку місцевих підприємців через програми грантів, пільгового кредитування і податкових пільг, що сприяє економічному розвитку на місцях.

Відмінність між запропонованим алгоритмом від вже існуючих буде в тому, що в багатьох існуючих підходах підтримка малого бізнесу є вторинною і обмежується лише кількома інструментами, такими як субсидії або державні замовлення. Наприклад, у сільських районах України часто не вистачає фінансових ресурсів або інфраструктури для ефективної підтримки малого бізнесу.

Тобто, запропонований нами алгоритм дозволить розробляти спеціалізовані програми підтримки малого і середнього бізнесу, що дає можливість місцевим підприємцям стати активними учасниками економічного розвитку та створює нові робочі місця.

5. Моніторинг, оцінка та коригування заходів у реальному часі:

Також, одним з ключових факторів запропонованого нами алгоритму є велика увага моніторингу ефективності реалізованих заходів і можливості коригування планів розвитку на основі отриманих результатів.

Великим недоліком в існуючих алгоритмах СЕР території є те, що в них моніторинг часто відбувається на кінцевих етапах реалізації проекту, що може призводити до затримок і неефективних витрат ресурсів. Наприклад, в Україні в рамках розвитку інфраструктури на територіях часто відбуваються затримки, тому що не проводиться регулярного моніторингу або відсутня адаптація до змін у ситуації.

Запропонована нами модель передбачає постійний моніторинг і використання індикаторів ефективності, що дозволяє оперативно вносити корективи і забезпечувати більш точне виконання планів.

Підсумовуючи, відмінності запропонованого нами алгоритму від вже існуючих, можна сказати про те, що наш алгоритм відрізняється від інших тим, що він є гнучким, включає комплексний підхід до розвитку територій, активно залучає місцеві громади та бізнес, використовує різноманітні джерела фінансування і фокусується на постійному моніторингу та коригуванні стратегій в реальному часі. Ці особливості дозволяють адаптувати стратегію розвитку до специфіки кожної території та знижувати ризики неефективного використання ресурсів.

Отже, можемо зазначити те, що удосконалення нормативно-правової бази СЕР територій України є важливою складовою для забезпечення ефективного функціонування місцевих органів влади, залучення інвестицій, а також досягнення сталого та збалансованого розвитку на всіх рівнях. Для досягнення цих цілей необхідно внести зміни до чинного законодавства, адаптуючи його до сучасних викликів та умов, зокрема у контексті децентралізації, європейської інтеграції та розвитку цифрових технологій.

Суттєвим удосконаленням СЕР територій, також може бути запозичення до умов європейської інтеграції, які вимагають комплексного підходу, який поєднує адаптацію до європейських стандартів, посилення міжрегіональної

співпраці, покращення ефективності місцевих органів влади та сприяння розвитку конкурентоспроможних регіонів. Європейська інтеграція відкриває нові можливості для регіонального розвитку через залучення інвестицій, доступ до європейських фінансових інструментів, поліпшення інфраструктури та розширення ринків збуту [45].

Проаналізувавши досвід багатьох європейських країн, таких як Польща, Німеччина, Франція, Чехія та Бельгія та інш., вважаємо за потрібне надати кілька основних шляхів удосконалення регулювання СЕР територій в Україні в умовах європейської інтеграції:

1. Адаптація до європейських стандартів і вимог [46].

- інтеграція європейських норм і стандартів: важливою частиною розвитку регіонів є інтеграція національних політик з європейськими стандартами в різних сферах, таких як екологія, енергоефективність, транспортна інфраструктура, а також соціальна політика. Це сприятиме покращенню інвестиційної привабливості та залученню міжнародних партнерів.

- європейські екологічні стандарти: впровадження європейських стандартів у сфері охорони довкілля, що включає перехід до сталого розвитку, зниження викидів вуглецю та впровадження відновлюваних джерел енергії.

- адаптація до вимог ЄС щодо прав людини та правового поля: Посилення правових стандартів, спрямованих на захист прав людини, забезпечення правових механізмів для підтримки малого та середнього бізнесу, покращення умов для розвитку підприємництва.

2. Посилення децентралізації та розвитку місцевого самоврядування

- модернізація місцевих органів влади: посилення ролі місцевих органів влади в процесах регіонального управління через децентралізацію, що забезпечить більшу автономію та самостійність територій у прийнятті рішень, це включає посилення фінансової спроможності місцевих органів шляхом розширення їхніх повноважень в управлінні бюджетом та ресурсами [46].

- покращення управлінських практик: впровадження сучасних

управлінських технологій, використання інноваційних методів планування та управління для підвищення ефективності місцевих адміністрацій [47].

- підвищення компетентності органів місцевого самоврядування: підвищення кваліфікації та професіоналізму кадрів місцевих органів влади шляхом навчальних програм, обміну досвідом з європейськими колегами.

3. Залучення інвестицій та міжнародних фінансових ресурсів [47].

- розвиток інвестиційної привабливості регіонів: підвищення конкурентоспроможності регіонів через створення сприятливих умов для бізнесу, зокрема надання податкових пільг, спрощення процедур для інвесторів, модернізація інфраструктури, це також включає розробку і впровадження механізмів для залучення іноземних інвестицій, в тому числі через міжнародні фінансові інституції та фонди ЄС.

- участь у програмах ЄС та фондах розвитку: активна участь у програмах ЄС, таких як "Горизонт 2020" (для інновацій і досліджень), "Європейський фонд регіонального розвитку", "Європейський соціальний фонд" тощо, дозволить отримувати фінансування для розвитку інфраструктури, освіти, наукових досліджень і технічних інновацій.

- розвиток громадсько-приватного партнерства (ГПП): створення механізмів для співпраці місцевих органів влади та приватного сектору для реалізації інфраструктурних проєктів, розвитку туризму та інших важливих напрямків економіки.

4. Розвиток інфраструктури і цифрових технологій [48].

- модернізація інфраструктури: розвиток транспортної, енергетичної та комунальної інфраструктури відповідно до європейських стандартів - це включає розвиток мережі доріг, мостів, залізничних шляхів, водопостачання, водовідведення та системи утилізації відходів.

- цифровізація місцевих процесів: впровадження електронного урядування, цифрових платформ для бізнесу та громадян, що дозволить зменшити бюрократію та підвищити прозорість і ефективність державних послуг.

- екологічно чисті технології та енергоефективність: впровадження новітніх технологій для енергозбереження, розвиток відновлювальних джерел енергії та електричного транспорту, що відповідатиме вимогам ЄС щодо екології та енергетичної безпеки.

5. Інтеграція ринків та розвиток бізнесу [48].

- покращення доступу до європейських ринків: в рамках угоди про асоціацію з ЄС та ЗВТ (Зони вільної торгівлі) Україна отримала доступ до європейських ринків. Тому важливо створювати умови для розвитку малих і середніх підприємств, зокрема через спрощення процедур експортно-імпортних операцій.

- підтримка місцевого бізнесу: залучення бізнес-асоціацій, а також створення національних та місцевих платформ для підтримки підприємців через фінансування, консалтингові послуги, сприяння інноваціям.

- адаптація до міжнародних стандартів: створення умов для підприємств, щоб вони могли відповідати міжнародним вимогам до якості продукції, безпеки праці, стандартизації та сертифікації.

6. Розвиток людського капіталу та соціальна інтеграція [49].

- освітня реформа та підвищення кваліфікації кадрів: впровадження освітніх програм, які відповідають європейським стандартам, розвиток системи професійного навчання та перепідготовки робітників для забезпечення високої кваліфікації трудових ресурсів.

- стимулювання мобільності робочої сили: створення умов для мобільності працівників по всій території України та за кордон.

- інклюзивний розвиток: удосконалення політики щодо соціальної інтеграції вразливих груп населення, таких як внутрішньо переміщені особи, люди з інвалідністю, пенсіонери та молодь.

7. Покращення управління та координація на всіх рівнях [49].

- покращення міжрегіональної координації: створення координаційних механізмів між центральними та місцевими органами влади для ефективної реалізації національних та регіональних стратегій.

- розвиток інститутів місцевої демократії: підвищення ефективності місцевих органів влади через посилення їхніх повноважень, розширення доступу до місцевих бюджетів і управлінських ресурсів.

Таким чином, вважаємо, що запропоновані шляхи до ефективного впровадження європейського досвіду регулювання СЕР територій в Україні дозволять провести комплексні структурні реформи в ряді ключових сфер, зокрема на рівні управлінських процесів, економічної політики, соціальних стандартів та екологічної безпеки, тим самим оновивши стратегії СЕР територій та нормативно-правову базу, а також суттєво підвищить ефективність державних і місцевих інститутів управління, розвиток нових механізмів планування та реалізації стратегій регіонального та сталого розвитку, що відповідають європейським стандартам, які базуються на принципах відкритості, прозорості та участі громадян, що дозволить Україні досягти високих стандартів СЕР територій.

ВИСНОВОК

Під час виконання магістерської роботи, визначено, що головна увага приділяється формуванню ефективного СЕР територій на базовому, районному та обласному рівнях шляхом створення відповідних інституцій, оптимізації державного устрою та поточної моделі місцевого самоврядування, а також впровадженню механізмів для ефективного розподілу регіональних фінансових ресурсів. Україна вивчає досвід інших країн з метою успішного поліпшення СЕР територій, що є одним із основних питань для наукових фахівців.

Зазначено, що для ефективної реалізації цього досвіду необхідно, щоб органи влади на всіх рівнях здійснили взаємозв'язані заходи, такі як впровадження значних інституційних змін, реформування принципів та методів роботи місцевих органів влади, а також забезпечення фінансово-економічних можливостей для стимулювання СЕР територій.

Проаналізувавши нормативно-правову базу з регіонального управління, можна виділити розпорядження КМУ від 14 серпня 2020 року про «Концепцію реформування регіонального та територіального управління в Україні» [19]. Ця Концепція виникла після довготривалого аналізу, проведеного науковцями, політиками та практиками місцевих органів на базі досвіду провідних країн світу.

Таким чином, означена проблема є актуальною на сьогоднішній день та існує багато різних досліджень по цій темі. Для того щоб провести повні дослідження для виявлення кроків з удосконалення СЕР територій, під час виконання роботи було розглянуто у першому розділі розглянуто сутність та принципи поняття СЕР територій, їх концептуальні основи, також розглянуто нормативно-правову базу на яку потрібно спиратись при дослідженні СЕР територій та зроблено критичний аналіз наукових праць з СЕР територій різних дослідників та надано власне визначення СЕР територій, яке на відміну від інших доповнює та розкриває сутність СЕР територій в умовах сьогодення.

У другому розділі охарактеризовано особливості діяльності Управління економіки виконкому КМР, також проаналізовано стан регулювання СЕР територій на прикладі управління економіки виконавчого комітету КМР, в якому було розглянуто такі показники як: загальні витрати м. Кривий Ріг, демографічну ситуацію, обсяги фінансування та витрати на різні сфери, тощо. Було ознайомлено з досвідом СЕР територій зарубіжних країн для визначення процесів удосконалення на їх прикладі СЕР територій в сучасній Україні та запропоновано власний алгоритм удосконалення, який було задіяно та проаналізовано на основі реальних даних та особливостей м. Кривий Ріг. Також, досліджено існуючі напрями удосконалення проблем, що сприяють СЕР територій України.

Отже, ефективне удосконалення СЕР територій України неможливе без загального розвитку державних інститутів та концепцій розвитку регіону, від того, наскільки сильною є регіональна влада та як вона забезпечує громадян соціальними послугами, це й визначає її соціальний та економічний рівень ріхних територій в Україні.

Розуміючи важливість цього завдання, на сучасному етапі СЕР територій, постає питання необхідності вдосконалення теорій та практик сучасних соціально-економічних процесів, зумовлених трансформаціями в державних та місцевих органах влади, бюджетних реформ, прийняття оновлених законопроектів, які відповідатимуть розвитку зарубіжних країн для ефективного удосконалення СЕР територій в Україні.

Список використаних джерел:

1. Бойко І. В. Соціально-економічний розвиток територій: концептуальні підходи та методи. – Харків: Інститут економіки, 2018. 287 с.
2. Ярмолук Т. І. Соціально-економічний розвиток та стійкий розвиток територій. – К.: Науковий світ, 2021. С. 132–179.
3. Титаренко В. І. Сучасні підходи до регіонального розвитку: досвід і виклики. – Харків: ХНУ, 2022. С. 87–119.
4. Пономаренко, Т. А. Регіональний розвиток: соціальні і економічні аспекти. – Харків: Прапор, 2020. С. 172–209.
5. Соловійова Т. О. Цілі соціально-економічного розвитку територій. – Одеса: Астропринт, 2021. С. 34–69.
6. Кулешова Т. І. Принципи соціально-економічного розвитку територій. – Львів: Магістр, 2021. С. 101–128.
7. Тимошенко В. О. Соціально-економічний розвиток територій: децентралізація. – К.: Ніка-Центр, 2018. С. 31–55.
8. Герасимова, Л. В. Трансформація соціально-економічних систем територій. – Чернівці: Бескид, 2020. С. 58–77.
9. Мельник О. І. Принципи та методики розвитку територій: міжнародний досвід і сучасні тенденції. – Київ: Академвидав, 2021. С. 7–25.
10. Сергієнко І. В. Управління територіальним розвитком: економічний та соціальний контексти. – Чернівці: Книги XXI, 2021. С. 68–99.
11. Мовчан Л. О. Концепції та механізми управління соціально-економічним розвитком територій. – Харків: ІНЖЕК, 2020. С. 300–316.
12. Смірнов П. М. Методологія економічного розвитку територій. – К.: Наукова думка, 2017. С. 222–239.
13. Нормативно-правові акти регіонального управління: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.11.2017 р. № 1397. *Офіційний вісник України*. 2018. № 1. С. 317–359.
14. Про місцеве самоврядування: Закон України від 30.10.2018 р. № 280-ХІІ. Конституція України. 2018. 30 жовт. (№ 75-84). С. 7–12.

15. Про розвиток та державну підтримку малого та середнього бізнесу: Закон України від 29.04.2017 р. № 586-XIV. Конституція України. 2017. 29 травня (№ 47-55). С. 4.
16. Про державне регулювання у сфері економічної конкуренції: Закон України від 25.05.2016 р. № 272-XII. Конституція України. 2016. 25 травня. (№ 26-32). С. 4–7.
17. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 09.11.2017 р. № 79-XI. Конституція України. 2017. 09 лист. (№ 19-28). С. 3–8.
18. Про соціальні послуги: Закон України від 22.09.2019 р. № 3554-XII. Конституція України. 2019. 22 верес. (№ 17). С. 5–11.
19. Про Концепцію реформування регіонального та територіального управління в Україні: Указ Президента України від 14.06.2020 р. № 43/2020. Урядовий кур'єр. 2020. 23 лют. (№ 48). С. 16.
20. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2015. 142 с.
21. Закони регіонального управління: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.06.2014 р. № 3469. *Офіційний вісник України*. 2014. № 3. С. 202–219.
22. Про соціально-економічний розвиток: Закон України від 13.12.2020 р. № 2389-IX. Конституція України. 2020. 13 груд. (№ 18). С. 90.
23. Лашко Л. М. Моделі розвитку територій: світовий досвід та українські реалії. – К.: Науковий світ, 2017. С. 237–249.
24. Корнієнко А. В. Інфраструктурний розвиток територій: стратегічні підходи. – Одеса: Астропринт, 2019. С. 11–23.
25. Федорова Т. С. Соціальні аспекти розвитку територій в умовах економічної трансформації. – Миколаїв, 2020. С. 49–62.
26. Черненко В. М. Проблеми соціально-економічного розвитку малого та середнього бізнесу. – Львів: Сполом, 2021. С. 202–232.
27. Боровик О. І., Коваль, В. С. Наукові роботи з соціально-економічного розвитку територій: теорія, методи та практики управління. Київ: Наукова думка, 2020.

28. Рибалка М.В., Малишева О.В. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи. - Дніпро: Дніпропетровський національний університет, 2016. С 59-84.
29. Шевченко І. В. Дослідження інноземних авторів з соціально-економічного розвитку територій. Наукові записки Інституту економіки, Київ, 2019. 147 с.
30. Василенко Л.М. Регіональне управління та політика: навч. метод. посіб. Тернопіль: ТНУ, 2016. 217 с.
31. Абрамов І. Соціально-економічний розвиток територій: теорія, методологія, практика: монографія / І. Абрамов: ТОВ Вид-во "Юридична думка", 2012. 336 с.
32. Павлінашвілі М. Регіональне управління в світі: навч. посіб. К.: ВПЦ АМУ, 2011.444 с.
33. Куатбаєва Г.А. Соціальний розвиток управління в Казахстані: навч. посіб. К., 2016. 652 с.
34. Виконавчий комітет Криворізької міської ради. Управління економіки виконкому. — Кривий Ріг: Виконавчий комітет, 2023.
35. Виконавчий комітет Криворізької міської ради. «Про інвестиційну діяльність» - Кривий Ріг: Виконавчий комітет, 2023.
36. Виконавчий комітет Криворізької міської ради. «Про міжнародне партнерство» - Кривий Ріг: Виконавчий комітет, 2023.
37. Виконавчий комітет Криворізької міської ради. Проект рішення "Про затвердження тарифної політики міста на 2021-2023 роки". [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://kr.gov.ua>
38. Виконавчий комітет Криворізької міської ради. Структура виконавчого комітету Кривого Рогу. - Кривий Ріг: Виконавчий комітет, 2023.
39. Виконавчий комітет Криворізької міської ради. Програма "Про стратегію розвитку міста на 2021–2023 роки". - Кривий Ріг: Виконавчий комітет, 2023.

40. Виконавчий комітет Криворізької міської ради. Програма "Про соціально-економічний розвиток міста на 2021–2023 роки". - Кривий Ріг: Виконавчий комітет, 2023.

41. Виконавчий комітет Криворізької міської ради. «Про місцеве самоврядування в Україні» - Кривий Ріг: Виконавчий комітет, 2023.

42. Виконавчий комітет Криворізької міської ради. Завдання та функції виконавчого комітету Кривого Рогу. — Кривий Ріг: Виконавчий комітет, 2023.

43. Тарасова Н. А. Регіональне управління: методи, технології, інструменти. - Дніпро: Дніпропетровський національний університет, 2016. С 37-58.

44. Федоренко О. В. Аналіз ефективності регулювання соціально-економічного розвитку територій в умовах децентралізації. - Київ: ІНЗІ, 2019. 314 с.

45. Шпак О. В. Соціально-економічний розвиток територій: проблеми та шляхи удосконалення державної політики. - Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 343 с.

46. Коробка О. І. Регіональна економіка: проблеми і перспективи розвитку. - Київ: Ніка-Центр, 2019. 253 с.

47. Дмитренко О. І. Регулювання соціально-економічного розвитку регіонів: теоретичні аспекти і практичні напрямки. - Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 414 с.

48. Петренко Ю. М. Механізми соціально-економічного розвитку регіонів в умовах глобалізації. - Київ: Академперіодика, 2018. 509 с.

49. Яценко І. О. Інституційні зміни в регулюванні соціально-економічного розвитку територій. - Київ: Видавничий дім "Освітній процес", 2020. 287 с.